MÜHF-HAD Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi • Cilt 31, Sayı 1, Haziran 2025, ISSN: 2529-0142, ss. 36-68 • DOI:10.33433/maruhad.1669167

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuku'nda Resmi Belgede Sahtecilik Suçu

The Crime of Forgery of Official Documents in Ottoman Law in the Tanzimat Period

Abdussamed ATASOY*

ÖZ

Sahtekarlık suçunun içerisinde yer alan resmi belgede sahtecilik suçu, ilk medeniyetlerden itibaren kamu düzenini ve kamu güvenliğini bozan bir suç olarak dikkatleri çekmiştir. Bu sebeple devletler, ağır yaptırımlar ile bu suçu önlemeye çalışmışlardır. Osmanlı Devleti'nde de özellikle Tanzimat dönemi Ceza Kanunnameleri'nde bu suça yer verilmiş ve suçun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnameleri'nde resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 1840 ve 1851 Ceza Kanunnameleri'nde mezkur suç detaylı olarak düzenlenmemiştir. Ancak 1858 Ceza Kanunnamesi'nde sahtecilik suçuna müstakil bir fasıl ayrılmıştır. Bu Kanunname'de resmi belgede sahtecilik suçu hakkında detaylı düzenlemeler yer almaktadır. Tazir suçu olarak İslam hukuku kapsamında kendisine yer bulan suç türü, Tanzimat döneminde yalnızca Ceza Kanunnameleri'nde değil Askeri Ceza Kanunu, Reji Nizamnamesi, marka ve patente ilişkin nizamnameler gibi farklı kanun ve nizamnamelerde de düzenlenmiştir. Tanzimat dönemi Osmanlı uygulaması incelendiğinde az sayıda istisna dışında ilgili kanunda yer alan müeyyidelerin tatbik edildiği anlaşılmaktadır. Bu konuda genel olarak kanunilik ilkesine dikkat edildiği ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Resmi belge, Sahte belge, Sahtecilik suçu, Taklit, 1858 ceza kanunnamesi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalı, samedatasoy1109@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5379-3978.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Abdussamed ATASOY

E-posta/E-mail: samedatasoy1109@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 02.04.2025 **Kabul Tarihi/Accepted:** 16.05.2025

How to cite this article/Atıf için: Abdussamed Atasoy, 'Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuku'nda Resmi Belgede Sahtecilik Suçu' (2025) 31(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Havva Güzin Üçışık'a Armağan) 36-68. DOI: 10.33433/maruhad.1669167

ABSTRACT

The crime of forgery in official documents, which is included in the crime of forgery, has attracted attention as a crime that disrupts public order and public security since the first civilizations. For this reason, states have tried to prevent this crime with heavy sanctions. In the Ottoman Empire, especially in the criminal codes of the Tanzimat period, this crime was included and the crime was tried to be prevented. In this context, regulations on the crime of forgery in official documents were made in the Criminal Codes of 1840, 1851 and 1858. The 1840 and 1851 Criminal Codes did not regulate the crime in detail. However, in the 1858 Criminal Code, a separate article was devoted to the crime of forgery. This code contains detailed regulations on the crime of forgery in official documents. This type of crime, which found its place within the scope of Islamic law as a crime of tazir, was regulated not only in criminal codes but also in different laws and regulations such as the Military Criminal Code, the Regulation on Reji, and the regulations on trademarks and patents during the Tanzimat period. When the Ottoman practice during the Tanzimat period is analyzed, it is understood that the sanctions in the relevant law were applied with a few exceptions. In this regard, it can be stated that the principle of legality was generally observed.

Keywords Official document, False document, crime of forgery, Imitation, Criminal code of 1858.

GİRİŞ

Belgede sahtecilik; yazının ve medeniyetin bulunduğu, hukuki muamelelerin yazılı olarak yapıldığı hemen hemen her toplumda meydana gelen bir problem olarak nitelendirilmektedir. Sahteciliğin tek bir şekli bulunmamakta, farklı yollarla gerçekleştirilebilmektedir. Sahteciliği yapan kişiler sahtekarlıkta kendilerini geliştirdikçe, resmi belgeyi düzenleyen kurumlar, bilhassa devletler, bu sahteciliğe karşı önlemlerini artırmışlardır. Gösterilen azami hassasiyete rağmen ekseriyetle bu problemin önüne geçilememiştir. Bu sebeple belgede sahtecilik suçunun failini cezalandırılmak suretiyle hem caydırıcılık hem de uslandırma amaçlanarak Ceza Kanunnameleri'nde bu suç düzenlenmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti'nde de gerek Klasik dönem gerek Tanzimat döneminde bu suçun azımsanamayacak derecede vuku bulduğu tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır. Çalışmamızda Tanzimat dönemi resmi belgede sahtecilik suçu ve bu suça verilen cezalar incelenmiştir.

Belgede sahtecilik suçu had, tazir, kısas ayrımında tazir suçu kapsamında bulunduğundan[1] Osmanlı klasik dönemi de dahil olmak üzere padişah iradesi ile İslam hukukuna aykırı olmayacak şekilde çıkarılan kanunnamelerde düzenlenmiş bir suç tipidir. İslam hukuku ve klasik dönem Osmanlı hukukunda resmi belgede sahtecilik suçunu, kapsamlı olması dolayısıyla ayrı bir makalede çalışmayı uygun gördük.

1 Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (Bilmen 1970) (3) 316; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku II (Özel Hükümler)* (Adalet Yayınevi 2018) 561; Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi* (Beta Yayınevi 2018) 203; Halil Cin ve Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi* (Sayram Yayınları 2019) 273; Yılmaz Yurtseven, *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Tazir Suç ve Cezaları* (On İki Levha Yayıncılık 2023) 71, 72; Esra Yakut, *Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları* (Seçkin Yayınevi 2016) 88, 173; Mehmet Koç, 'Osmanlı Hukukunda Tazir Suç ve Cezaları', (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmeddin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2017) 313.

Sahtekarlık "ya yalan yere şehadet gibi kavli veya sikke ve mühür taklit etmek gibi fiili veyahut bir memurun veya bir şahsın imzasını ve yazısını takliden sahte ukudu hâvî evrak yazmak veya yazılmış olan evrakın bazı yerlerini hakk etmek ve silmek ve satır aralarına kelime ilave eylemek" şeklinde tanımlanmıştır[2]. Hakkı tahrif etmek manasına gelen sahtekarlık; sözle, fiille veya yazı ile meydana gelebilmektedir. Sözle yapılan sahtekarlığa yalan şahitlik, fiilen yapılan sahtekarlığa kalpazanlık, yazı ile yapılan sahtekarlığa ise belge ve evrak üzerinde yapılan tahrifat örnek gösterilebilir[3]. Çalışmamızda bizi ilgilendiren kısım yazı ile yapılan sahtekarlık türüdür. Bu sahtekarlık; mühür, imza gibi semboller ile gerçekleştirilebileceği gibi ferman, berat gibi evraklar üzerinde de söz konusu olabilmektedir.

Sahtekarlık; bir kimsenin, hilekarlıkla ve kanunun belirlediği türlerden bir tanesi ile kişi veya kişiler zararına evrak üzerinde hakikati tahrif etmesidir[4].

Tanzimat dönemi kanunnameleri ele alındığında 1840 Ceza Kanunu'nda sahtecilik fiiline yer verilmediği yönünde görüşler bulunsa da[5] 1840 tarihli kanunun zeylinde yer alan bir madde ile resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlendiği anlaşılmaktadır[6].

1851 Ceza Kanunu'nda yalnızca, üçüncü fasıl madde 12'de düzenlenmiştir.

1858 Ceza Kanunu[7] ile resmi belgede sahtecilik suçu detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. 1879 tarihli Usul-ı Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'nda (UMCK) sahtekarlık fiilinin muhakemesine ilişkin düzenlemeler ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Bu sebeple çalışmamızda özellikle 1858 Ceza Kanunu şerhlerinden yararlanılmıştır.

Çalışmamızın ilk kısmında resmi belge olarak değerlendirilen belge ve semboller kısaca ele alınmıştır. Bu hususta konumuz dahilinde gerekli bilgiler ile yetinilmiştir. Ardından suçun unsurları incelenmiştir. Daha sonra suçun özel görünüş şekilleri incelenmiştir. Ardından genel olarak ceza yargılamasına dair kısa bilgiler verilmiştir. Daha sonra ise yaptırım türleri incelenmiştir. Yaptırım başlığı altında 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnameleri'nin yürürlükte olduğu zamanlara göre belgede sahtecilik suçunun uygulaması, arşiv belgelerinden yararlanılarak incelenmiştir. Suçun unsurları ve muhakemesi ele alınırken modern ceza hukuku çalışmalarında olduğu gibi tüm unsurlar ayrı ayrı değerlendirilmemiştir. Yalnızca kanun maddelerinin işaret ettiği durumlar için ayrı başlık açılmış ve değerlendirmede bulunulmuştur.

2 'Hukuk Mahkemelerinde Sahtekarlığa Dair Vuku Bulan Davalar' Hukuk (3 Cemaziyelevvel 1308) 1(6) 94.

3 Sami (Üsküdar Bidayet Mahkemesi Azası), *Mirat-ı Kanun-ı Ceza (Kanun-ı Ceza Şerhi)* (Matba-i Kütüphane-i Cihan Sahibi Mihran Tab-ı Sani 1324) 225; Mustafa Reşid Belgesay, *Mufassal Ceza Kanunu Şerhi* (Orhaniye Matbaası Cemiyet Kütübhanesi Neşri Yeni Şark Kütübhanesi 1341) 338, 339.

4 Belgesay (n 3) 339.

5 Bilgin Aydın ve İshak Keskin, 'Osmanlı Bürokrasisinde Evrak Sahteciliği, Diplomatik ve Diplomatika Eğitimi' (2008) 31(31), Osmanlı Araştırmaları 197, 209.

6 Ahmet Gökcen, *Belgede Sahtecilik Suçları* (Adalet Yayınevi 2018) 16; Mustafa Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Kanunlar-Tadiller-Layihalar-Uygulama* (Yaylacık Matbaası 2004) 31.

7 Düstur, 1. Tertip, (1) 537-596. Resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlendiği 148-155 madde arası için bkz. Düstur, 1. Tertip, (1) (n 7) 569-575.

Belgede sahtecilik suçuna ilişkin daha önce çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar Osmanlı ceza hukuku kapsamında olmadığı ve suçun incelenme şekli farklılık arz ettiği için çalışmamız, Tanzimat dönemi resmi belgede sahtecilik suçu kapsamında suçun unsurlarına yer vererek yapılan müstakil ilk çalışma olma özelliğine sahiptir.

I. RESMİ BELGEDE SAHTECİLİK SUÇUNA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Resmi belgede sahtecilik suçunun, üzerinde gerçekleştiği evrakların, belgelerin ve sembollerin kısaca tanımlarının yapılması sahtecilik suçunun daha net anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ana konumuz resmi belgede sahtecilik olduğu için resmi belge olarak değerlendirilen bu evrak ve semboller hususunda ayrıntıya girilmeyecek olup bunların yalnızca genel özelliklerinden bahsedilecektir.

Ferman: Devlet işleri ile alakalı, lüzumlu görülen konularda yazılan ve üzerinde tuğra bulunan padişah emirlerinin genel adıdır[8].

Sahh: Sözlükte sahih, uygun, doğru anlamlarına gelen işarettir. 17. yy.'dan itibaren Divan-ı Hümayun tarafından verilen beratların arka yüzüne sahh işareti konulmaya başlanmıştır. Fermaların da arka yüzüne sahh işareti konulmuştur. Hatta 18. yy.'ın ikinci yarısından itibaren sahh işaretini taşımayan tuğralı fermanlar geçersiz kabul edilmeye başlanmıştır. Önceleri sadaret makamı tarafından yazılan buyrulduların üzerine sadrazam tarafından sahh çekilirken 1861 tarihinden itibaren bu işlem lüzumsuz olarak görülmüş ve bu tarihten itibaren sahh işareti yerine mühür kullanılmaya başlanmıştır[9].

İmza: Yazı, belge ve beyanname gibi özel veya resmi evrakın altına, onun görüldüğünü veya onaylandığını belirtmek üzere kullanılan semboldür. Osmanlı diplomatiğinde tuğra, pençe[10] gibi işaret ve mühürlerin aslen imza mahiyetinde olduğu söylenebilir. Osmanlı padişahlarının, resmi belgelerin altına batıdaki şekliyle imza atması II. Abdülhamid döneminde başlamıştır[11].

Tuğra: Bir belgenin padişaha ait olduğunu, padişah emri üzerine düzenlendiğini gösteren işaret veya yazılı alamete verilen addır. Padişahın mührü ve imzası anlamını da içermektedir[12]. Padişah tuğrasını çekmekle görevli olan kişilere "*nişancı*" adı verilmektedir[13].

8 Mübahat S. Kütükoğlu, 'Ferman' (12) DİA 400.

9 Mehmet İpşirli, 'Sahh' (35) DİA 490.

10 Pençe; vezir-i azamın, eyaletteki vezir, beylerbeyi ve sancak beyinin devlet işleri ile alakalı olan yazılarında imza yerine geçen ve tuğraya benzeyen alamete verilen addır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 'Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyruldulara Dair' (1995) V(17-18) Belleten (TTK Basımevi) 101, 111; M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi* (Enderun Kitabevi 1992) 94.

11 Mehmet İpşirli, 'İmza' (22) DİA 252, 253.

12 Uzunçarşılı, 'Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyruldulara Dair' 101; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)* (Kubbealtı Neşriyatı 1994) 71.

13 Halil Cin ve Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (Osmanlı Araştırmaları Vakfı 2017) 243; Mustafa Avcı, *Türk Hukuk Tarihi* (Adalet Yayınevi 2022) 200; Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk* (Arı Sanat Yayınları 2017) 264.

Mühür: Padişahtan başlamak üzere halktan bir kişiye kadar herkesin sahip olduğu damgadır. Bu damga, yazışmalarda imza yerine kullanılır[14]. Mühür kelimesi Farsça olup Arapçada aynı anlama gelen "*hatem*" kelimesinin varlığına rağmen Arapçaya da geçmiştir. Osmanlıda yaygın olarak mühür kelimesi kullanılmıştır[15].

Mühür; altın, gümüş, pirinç, bakır, demir gibi çeşitli madenler ve zümrüt, firuze, akik, kantaşı, inci gibi değerli taşlar üzerine kazınırdı[16]. Resmi mühürler yani devlet memuru olan kişilerin kullandıkları mühürler mühürde bulunan yazının türüne göre üç farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar şahıs adı bulunan, makam adı bulunan ve hem şahıs hem de makam adını birlikte ihtiva eden mühürlerdir[17]. Osmanlı Devleti'nde padişahların hem kendi adlarını hem de babalarının adlarını içeren tuğra şeklinde üç veya dört mührü bulunurdu. Padişahların değişmesiyle beraber tuğralar gibi mühürler de değişirdi[18].

Önceden beri Osmanlı Devleti'nde sadaretten yazılan buyruldulara[19] ve havale edilen takrirlere sah çekilmesi uygulaması bulunmaktaydı. Belgelerin az olduğu dönemlerde bu uygulama işlese dahi işlemlerin, ilişkilerin artması üzerine bu uygulama yetersiz kalmaya başlamıştır. Sah çekilmesi hem çok uzun zaman alması bakımından hem de taklidinin kolaylığı bakımından sahtekarlığın artmasına sebep oluyordu. Bu problemlerden dolayı 1862 tarihinde sadaretin arzı üzerine çıkarılan bir irade ile sah yerine geçecek resmi bir mühür hazırlanmasına karar verilmiştir. Her sadrazam kendi adına veziriazam yazısı bulunan mühür kazdırarak buyruldu ve takrirleri bu mühür ile mühürlemeye başlamıştı. Bu uygulama Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar bu şekilde devam etmiştir[20].

Mühür, resmi belgelerin sahih olduğunu ispatlama yollarından bir tanesi olduğu ve devlet işlerinde sahtekarlığı engelleyen önemli bir vasıta olduğundan devlet memurlarının ve devletle sıkı bir şekilde

14 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 71.

15 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 'Osmanlı Devleti Zamanında Kullanılmış Olan Bazı Mühürler Hakkında Bir Tetkik' (1995) IV(16) Belleten (TTK Basımevi) 495, 496; Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 83; Gökbilgin (n 10) 49. Mühürlerin ve yazıların sahtekarlık şüphesinden uzak olmaması ve mühürlerin birbirlerine benzemelerinden dolayı tek başlarına onlarla amel edilemeyeceği Mecelle'nin 1736. maddesinde düzenlenmiştir. Hocaeminefendizade Ali Haydar, *Dürerü'l Hukkam Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm* (DİB Yayınevi 2017) (4) 3128, 3129. Mecelle'nin 1737. maddesinde ise Padişah beratlarının ve tapu kayıtlarının tutulduğu belgelerin sıkı güvenlik önlemleri sebebiyle sahtelik şüphesinden uzak oldukları ve sahtelik yapacak kişileri bekleyen ağır cezalar dolayısıyla güvenli olarak kabul edildiklerinden tek başlarına onlarla amel edilebileceği ifade edilmiştir. Ali Haydar (n 15) (4) 3130. Burada özellikle resmi sıfatı haiz olan beratların sahteliğinin cezalarla önlenmesi hususunun, zikrettiğimiz Mecelle şerhinde yer alması 1858 Ceza Kanunu'nun resmi belgede sahtekarlığa verdiği cezanın caydırıcı olarak değerlendirilmesini sağlayacak niteliktedir. Mecelledeki maddeler ile paralel fetva hükümleri de mevcuttur; *"Müddea yedinde olup şübhe-i tezvir ü tasni`den salim olmayan hüccetin bila-beyyine mazmunuyla amel ve hüküm caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz." Ceride-i İlmiyye Fetvaları* haz. İsmail Cebeci (Klasik Yayınları, 2009) Fetva No: 1299 224. *"Usulüne muvafık ve şübhe-i tezvir ü tasni`den salim olarak hakimü'ş – şer tarafından verilen ilam ve hüccetin bila-beyyine mazmunlarıyla amel ve hüküm caiz olur mu? el-Cevab: Olur." Ceride-i İlmiyye Fetvaları* (n 15) Fetva No: 1300 224.

16 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 84.

17 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 87.

18 Uzunçarşılı, 'Osmanlı Devleti Zamanında Kullanılmış Olan Bazı Mühürler Hakkında Bir Tetkik' 495, 498.

19 Osmanlı devletinde vezir ve beylerbeyi tarafından bir işin ne şekilde yapılacağına dair resen veya bir işlem üzerine derkenar suretiyle verilen emirdir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 'Buyruldı' (1995) V(19) Belleten (TTK Basımevi) 289.

20 Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme* (İletişim Yayınları 2012) 112, 113.

iş ilişkisi içerisinde olan özel teşebbüs sahiplerinin kullandıkları mühürlerin resmi kayıt altında tutulmasını gerektirmiştir. Bu sebeple devletin her kademesindeki memuriyetler ve bu memuriyette görevli bulunan kişiler için ayrı ayrı mühürler, zümreler halinde sınıflandırılmış ve ayrı defterlere kaydedilmiştir. Bu defterlere "*mühür tatbik defterleri*" adı verilmiştir. Mühürlü bir arz, arzuhal, ilam veya hüccet gibi bir belge merkeze iletildiğinde evleviyetle mühür incelenir, mührün sahih olup olmadığı kontrol edilirdi. Belgede kullanılan mühür ile daha önce deftere kaydedilmiş olan mühür eşleştirilir, uygunluk sağlaması durumunda "*sahihtir*", "*mutabıktır*"; uygunluk sağlamaması durumunda "*sahtedir*" şeklinde şerh düşülürdü. Mührün sahih olması durumunda işlem gerçekleştirilir, sahte olması durumunda ise bu sahtekarlığı yapan kişi tespit edilip cezalandırılırdı[21]. Kullanılan mühürlerin sahte olup olmadığı hususunda şüphe bulunduğunda işlemler bekletilir ve mührün sahte olmadığına kanaat getirildiğinde mührün bulunduğu evrak işleme konulurdu. Kullanılan mühürlerin sahte olup olmadığı hususunda naip üye ve mühür konusunda uzman olan bilirkişilerden yardım alınırdı[22].

Devlet memuru olan kişiler görevleri dolayısıyla kullanacakları ibareyi mühre kazıması için "*hakkak*" adı verilen görevliye gönderirdi[23]. Hakkaklar bu ibareyi mühre kazır ve bu mührü bir kağıda basıp bir deftere sırasıyla yapıştırırlardı. Bu sayede daha sonra ortaya çıkacak sorunlarda mührü kimin bastırdığı kolay bir şekilde tespit edilirdi[24]. Bu sebeple hakkakların tuttuğu mühür defterlerinin resmi belgede sahtecilik suçunun tespitinde önemli bir rolü vardır.

Nişan (Berat): Sözlükte alamet, işaret anlamlarına gelen bu kelime köken itibariyle Fasça'dır. Osmanlı bürokrasisinde farklı anlamları haiz bu kelimenin resmi belgede sahtecilik suçu kapsamında konu ile alakalı terimsel manası "*berat*" olarak da ifade edilmektedir. Bir memuriyete atanma, gelir tahsis edilmesi, bir şeyin kullanım hakkının, bir imtiyazın veya muafiyetin verildiğini gösteren ve padişah tuğrası taşıyan belgeye "*berat*" denilmektedir. Beratlar, padişahların görev sürelerinin sona ermesi halinde ve bir bölgede tahrir yapıldığında yenilenmeyi gerektirmektedir. Özellikle bir vazifeye veya muafiyete sahip olmak amacıyla, normal şekilde elde edilemeyecek olan menfaatleri kolay yoldan sağlamak amacıyla sahte beratların ortaya çıktığı görülmektedir[25]. Belgede sahtecilik suçu kapsamında da bu yenilemeler dolayısıyla beratlarda yapılan sahtekarlık sıklıkla karşılaşılan meselelerden bir tanesidir.

Belgede sahtecilik suçu kapsamında beratların nasıl düzenleneceği hususu önem arz etmektedir. Berat verilebilmesi için öncelikle berat isteyen şahsın arzuhali veya bir görevlinin arzı bulunmalıdır. Bu

21 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 96.

22 Ahmet Kılınç, *Osmanlı Yargılama Hukukunda Bilirkişilik* (Adalet Yayınevi 2019) 234, 235.

23 Mühür kazıma hakkı, hakkaklara ait olmakla beraber zernişancı sınıfının zaman zaman hakkakların görev alanına girdiği ve bu sebeple iki tarafın zaman zaman mahkemelik olduğu görülmüştür. Mühür kazıma yetkisini haiz olmayan esnafların bu işe soyunmaları ve merdiven altı olarak ifade edilebilecek olan yerlerde sahte mühür kazılması, bu hususta alınan önlemlere rağmen problemin devam ettiğini göstermektedir. Bu hususta bilgi için bkz. M. Yasin Taşkesenlioğlu, 'Osmanlı Diplomatiğinde Mühür ve Bir Vaka Olarak Sahte Mühür Kullanımı' (2017) 9(4) History Studies İnternational Journal Of History 183, 187, 188, 192, 193.

24 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 97.

25 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 132, 144; Mübahat S. Kütükoğlu, 'Berat' (5) DİA 472; İbrahim Artuk, 'Nişan' (33) DİA 154.

talepten sonra berata konu olan durum ilgili kalemlerden kontrol edilirdi. Beratın verilmesine karar verilirse gerekli olan diğer işlemler tamamlanır ve Sadrazamın son kararını oluşturan "*buyuruldu*" ve "*sahh*" konulurdu. Ardından ruusa kaydolunur, berat tezkiresi verilir ve beratın hazırlanacağı kaleme gönderilirdi. Berat, niteliğine ve kalemine göre defterdar, reisülküttab veya kazasker tarafından imzalanırdı, beratın nişancı tarafından da tuğrası çekilirdi[26].

İlam; şer`i bir hükmü ve bu hükmü veren hakimin imza ve mührünü taşıyan yazılı belgedir. İlamın taşıması gereken temel özellikler şunlardır; hakimin imza ve mührü, taraflara ilişkin bilgiler, davacının iddiası, davalının cevabı, hüküm, tarih ve belirli durumlarda şuhudü'l-hâldir[27].

Mazbata: Bir meclisin müzakere sonucunu göstermek amacıyla bir makama hitaben yazılan belgelerdir. Özellikle, Tanzimat devrinde oluşturulan meclislerin müzakere ve kararlarını üst makamlara bildirmek amacıyla tanzim edilmiştir[28].

II. SUÇUN UNSURLARI

Bu başlık altında suçun unsurlarından; kanunilik unsuru, korunan hukuki değer, maddi unsur, manevi unsur ve hukuka aykırılık durumları değerlendirilecektir.

A. KANUNİLİK UNSURU

Resmi belgede sahtecilik suçuna dair Osmanlı Devleti Tanzimat dönemi kanunnamelerinde ilk olarak 1858 Ceza Kanunu'nda düzenleme yapıldığı yönünde hatalı bir görüş bulunmaktadır[29]. 1840 Ceza Kanunnamesi'nde birçok suçun düzenlenmediği ve eksik bırakıldığı ancak kanun yürürlüğe girdiğinde anlaşılmış ve 22 Rebiülevvel 1256 (M. 1840) tarihinde kanunun 1, 5 ve 6. fasıllarına ilaveler yapılırken ayrıca metne 14. fasıl eklenmiştir[30]. Belgede sahtecilik suçuna ilişkin düzenleme ilk olarak 1840 Ceza Kanunnamesi'nin zeyli 14. fasıl 2 ve 3. maddelerinde yer almaktadır. 2. madde resmi belgede sahteciliğe 3. madde ise özel belgede sahteciliğe ilişkindir[31]. Daha sonra ise 1851 Ceza Kanunu'nun 3. fasıl 12. maddesinde resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlenmiş olduğu

26 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 141; Kütükoğlu 'Berat' (n 25) 472, 473.

27 Ahmet Akgündüz, 'İ'lâm', (22) DİA 72, 73. Şuhudü'l-hâl sözlükte, hâlin şahidleri manasına gelmektedir. Osmanlı hukukunda, "İlgili bölgenin önemli eşrafından kişilerden (en az iki ve genellikle beş, altı veya daha fazla) şer' iye mahkemelerinde kadı yardımcısı olarak yargılamaya gözlemci sıfatıyla katılanlara verilen isimdir. Bu kişiler, verilen karar ve tescillere şahitlik ederler. Detaylı bilgi için bkz. Yılmaz Yurtseven ve Gürcan Kayar, 'Osmanlı Muhakeme Hukukunda Şuhudü'l Hal' (2018) 8 (1), Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 55-77; Hülya Taş, 'Osmanlı Kadı Mahkemesindeki "Şühûdü'l-Hâl" Nasıl Değerlendirilebilir?' (2008) (44), Bilig 25-44; Ahmet Kılınç ve Betül Kayar, 'Osmanlı Yargılama Hukukunda "Şuhûdü'l Hâl"in Fonksiyonunu Yeniden Değerlendirme Gerekliliği' (2019) (62-63), Adalet Dergisi, 33-48.

28 Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 324.

29 Aydın ve Keskin (n 5) 209.

30 Şentop (n 6) 31.

31 Sahir Erman, 'Evrakta Sahtekarlık Suçlarının Ana Hatları, Tarihçesi ve Müşterek Unsurları' (1950) 16(1-2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 157, 182; Gökcen, *Belgede Sahtecilik Suçları* (n 6) 16.

görülmektedir[32]. Bu sebeple Tanzimat dönemi kanunnameleri'nde resmi belgede sahtecilik suçunun ilk olarak 1840 Ceza Kanunnamesi'nde düzenlendiği anlaşılmaktadır.[33] Ancak bu suçu detaylı bir şekilde düzenleyen hükümler, 1858 Ceza Kanunnamesi'nde yer almaktadır.

1840 Ceza Kanunu Zeyli 14. fasıl 2. maddesi şu şekilde düzelenmiştir; "*Taraf-ı Devlet-i `aliyyece verilen evamir-i âliye ve memurin-i saltanat-ı seniyye canibinden îtâ olunan evrak-ı resmiye ve senedat-ı şer`iye ve mürur tezkerelerini taklit eden ve bazı mahallerini hakk ve tağyir eyleyen sahtekar eşhas isbat olunduktan sonra tediben cünhasını derece-i cesametine göre beş seneden on seneye kadar vaz'ı kürek oluna*[34]."

Mezkur maddeye göre padişah tarafından veya padişahın görevlendirdiği bir memur tarafından düzenlenen resmi belge ve resmi belge statüsündeki evrak ve tezkereler üzerinde değişiklik, taklit veya başka bir suretle yapılan sahtekarlıklarda faile, yapılan sahtekarlığın isbatı üzerine sahtekarlığın derecesine (ağırlığına) göre beş sene ile on sene arasında kürek cezası verilmesi düzenlenmiştir.

1851 Ceza Kanunu 3. fasıl 12. maddesi şu şekilde düzelenmiştir; "*Taraf-ı Devlet-i `aliyyeden verilen evamir-i âliyye ve memurin-i saltanat-ı seniyye tarafından îtâ olunan evrak-ı resmiye ve senedat-ı şer`iyye ve mürur tezkerelerini taklit ve bazı mahallerini hakk ve tağyir eden sahtekar şahsın mertebe-i töhmetine göre dört aydan dört seneye ve sair nâsın evrakını taklit eden üç aydan üç seneye kadar kürek ve pranga ve şahsına göre nef'i ve tağrib (sürgün) ile tedib kılına*[35]…"

Mezkur maddeye göre padişah tarafından veya padişahın görevlendirdiği bir memur tarafından düzenlenen resmi belge ve resmi belge statüsündeki evrak ve tezkereler üzerinde değişiklik, taklit veya başka bir suretle yapılan sahtekarlıklarda faile, yapılan sahtekarlığın isbatı üzerine sahtekarlığın derecesine göre dört aydan dört seneye kadar kürek veya pranga cezası ve failin durumuna göre sürgün cezası verileceği ifade edilmiştir. Bu madde ile 1840 Ceza Kanunu'ndaki ilgili madde karşılaştırıldığında suçun yalnızca cezasında değişikliğin söz konusu olduğu, bunun dışındaki diğer unsurların ortak olduğu anlaşılmaktadır.

1858 Ceza Kanunu'nun 15. faslı sahtekarlık suçuna ayrılmıştır. Bu fasıl 148. madde ile başlayıp 163. madde ile sona ermektedir. Bu maddelerden 148. ve 154. madde arası resmi belgede sahtecilik, 155. madde özel belgede sahteciliğe ilişkindir. 156., 157. ve 159. maddeler ise pasaport ve mürur tezkiresine ilişkindir. 158., 160. ve 161. maddeler ise sahteciliğe ilişkin olmakla beraber belgede sahtecilik nevinden değildir. 162. maddede ise belgede sahtecilikte affa ilişkin düzenleme yer almaktadır. Çalışmamızda resmi belgede sahtecilik suçu kapsamında 148. ve 154. madde arası tetkik edilmiştir.

32 Erman (n 31) 182; Avcı *Osmanlı Ceza Hukuku II (Özel Hükümler)* (n 1) 562; Said Nuri Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması* (Rağbet Yayınevi 2017) 81.

33 Kübra Nugay, 'XIX. Yüzyıl Ortak Ceza Hukuku Dilinin Oluşumu: Osmanlı'da Tazirin Kalkması' (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2020) 58.

34 Gökcen, *Belgede Sahtecilik Suçları* (n 6) 16, 17.

35 'Kanun-ı Cezamızın Edvar-ı Tekamülü' (153) Ceride-i Adliye (Kanun-ı evvel 1332 (M. 1916, 1917) 318, 333; Ahmet Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı (I)* (Osmanlı Araştırmaları Vakfı 2011) 618, 619; Ahmet Gökcen, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri* (1989) 113.

Ayrıca 1858 Ceza Kanunu'na ilave olarak ilerleyen zamanlarda yapılan zeyller[36] de konumuz kapsamında incelenmiştir. Her ne kadar 156, 157 ve 159. maddeler de resmi belge hüviyetinde kabul görse de ilgili hususlar doğrudan resmi belgeler kısmında yer alan sıralı maddelerden ayrı bir yerde hüküm altına alınmış olduğundan ve çalışmanın hacmini aşacağı düşüncesi ile incelenmemiştir.

1858 Ceza Kanunu 148. madde şu şekildedir[37]; *"Evamîr-i Devlet-i `Aliyye'yi taklid eden ve ettiren veyahut evamîr-i `aliyyeyi tağyir eden ve ettiren ve memurîn-i devletin sahh ve imzasını taklid eden ve ettiren ve Devlet-i `aliyye memuriyetlerine ve memurlarına mahsus bir mühre takliden sahte mühür imal eden ve böyle sahte mührü istimal eyleyen ve bil-cümle hazâin ve mal sandıklarının mütedavel olan esham ve tahvilat ve sergi vesâir her gûne senedatını taklid veya sahtekârlıkla tağyir eden ve böyle sahte kavaim ve senetler istimal veyahut memâlik-i mahrûseye ithal eyleyen kimseler on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek ya kalebendlik cezasıyla mücazat olunur."*

1858 Ceza Kanunu 149. madde şu şekildedir; *"Her kim mîrîye muteallik olan her nev' tuğralı damgalardan birini taklid veya sahtekârlık suretiyle tağyir eder ise on seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkaten kürek ya kalebendlik cezasıyla mücazat kılınır ve böyle tuğralı mîrî damgalardan birini bir takrib ele geçirip de onu devlet ve memlekete muzır olacak surette istimal eden kimse üç sene hapsolunur."*

6 Cemaziyelevvel 1331/13 Mart 1329 tarihli 149. madde zeyli şu şekildedir: "*Her kim Devlet-i Osmaniye'ye ait posta pullarını taklit veya sahtekârlık suretiyle tağyir eder ve ettirir ve bu makûle taklit veya tağyir edilmiş posta pullarını bilerek satar veyahut sattırır ise on seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkat kürek veya kalebendlik cezasıyla mücazat olunur ve kezalik her kim olursa olsun bu makûle taklit ve tağyir edilmiş posta pullarını Posta İdaresi'nce nakli mücaz olan evrak ve eşya ve mekatip üzerinde bilerek kullanır veya mevki-i istimalden kaldırılmış veya evvelce istimal ve iptal edilmiş olan posta pullarını mezkur evrak ve eşya ve mekatip üzerine vaz' ederek tekrar istimale cür'et ederse bir Osmanlı altınından beş Osmanlı altınına kadar ceza-yı nakdî ahzıyla mücazat olunur.*"

7 Cemaziyelevvel 1335/1 Mart 1333 tarihli 149. madde zeyli şu şekildedir: "*Her kim Devlet-i Osmaniye'ye ait posta pullarını taklit veya sahtekârlık suretiyle tağyir eder ve ettirir ve bu makûle taklit veya tağyir edilmiş posta pullarını bilerek satar veyahut sattırır ise on seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkat kürek veya kalebendlik cezasıyla mücazat olunur ve kezalik her kim olursa olsun bu makûle taklit ve tağyir edilmiş posta pullarını Posta İdaresi'nce nakli mücaz olan evrak ve eşya ve mekatip üzerinde bilerek kullanır veya evvelce istimal ve iptal edilmiş olan posta pullarını mezkur evrak ve eşya ve mekatip üzerine vaz'ederek tekrar istimale cür'et ederse bir Osmanlı altınından beş Osmanlı altınına kadar ceza-yı nakdî ahzıyla mücazat olunur.*"

15 Safer 1334/10 Kanunuevvel 1331 tarihli 149. madde zeyli şu şekildedir: "*Her kim devletin veya devair-i belediyenin bir kıymet-i nakdiyeyi haiz olan her nev' damgalı evrakını taklit veya sahtekârlık*

36 149. maddenin 3 zeyli vardır. İlki 6 Cemaziyelevvel 1331, ikincisi 15 Safer 1334, sonuncusu ise 7 Cemaziyelevvel 1335 tarihlidir. Bu zeyller için bkz. Düstur, 2. Tertip (5) (İstanbul H. 1332) 250, 251; Düstur, 2. Tertip (8) (İstanbul 1928) 243, 244; Düstur, 2. Tertip (9) (İstanbul 1928) 240.

37 Resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlendiği 148-155 madde arası için bkz. Düstur, 1. Tertip, (1) (n 7) 569-575.

suretiyle tağyir eder veya ettirir ve bu makûle taklit veya tağyir edilmiş evrakı bilerek satar veyahut sattırır ise on seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkat kürek veya kalebendlik cezasıyla mücazat olunur. Bu makûle taklit ve tağyir veya evvelce istimal ve iptal edilmiş veya mevki-i istimalden kaldırılmış olan evrakı bilerek istimal eden şahıs dahi bir Osmanlı altınından beş Osmanlı altınına kadar ceza-yı nakdî ile mücazat olunur."

1858 Ceza Kanunu 150. madde şu şekildedir; *"Her nev'emtia ve eşya üzerine Devlet-i `aliyye namına olarak basılmağa mahsus olan ve gerek bir memuriyete ve gerek devletin ruhsatıyla olan bir şirkete veyahut bir ticaret evine mahsus bulunan her nev'mühür ve damga ve nişanlara taklid veyahut o makûle sahte damga ve nişanları istimal eyleyen kimse üç sene hapis ile mücazat olunur ve bu sahtekârlığından dolayı vaki olan zarar kendisine tazmin ettirilir ve her kim bu misillü mühür ve damga ve nişanların asıllarını bir takrip ele geçirip de gerek hükümet ve memuriyetlerin ve gerek bir cemiyet-i ticaretin ve bunların emsali heyet ve şirket-i mahsusanın menfaatine muzır olacak halde istimal eyler ise altı aydan bir seneye kadar hapis ile tedip kılınır ve bu suretle vaki olan zarar dahi ol kimseye tazmin ettirilir."*

1858 Ceza Kanunu 151. madde şu şekildedir; *"Mevâdd-ı sâbıkada beyan olunan sahtekârlık ile müttehem olan kimselerden her kim ol cinayetlerin temamî-i icrasından evvel veyahut daha hükümet tarafından emr-i taharriyata şurû olunmazdan mukaddem keyfiyeti ve mütecâsir olanları cânib-i hükümete ihbar eder ve emr-i taharriyata şurû olunduktan sonra dahi sâir müttehemlerin ahz u girift olunmalarına hizmet eyler ise mücazattan muaf olup fakat muvakkaten Zabtiye Nezareti altında tutulur."*

1858 Ceza Kanunu 152. madde şu şekildedir; *"Memurînden her kim olur ise olsun hîn-i icra-yı memuriyetinde mukaddemâ yapılmış olan ilâm ve mazbata vesâir senedatın veya defter ve ceride vesâir sicillatın gerek suturû arasına ilave ve gerek hat ve hatem veya imzayı tağyir ile veya bir şahsın ismi yerine diğer bir şahsın ismini koymağla sahtekârlık eder ise on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek yahut kalebendlik cezası ile mücazat olunur. Ve eğer bu sahtekârlığı eden kimse memurînden değil ise yedi seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkat kürek veyahut kalebendlik cezası ile mücazat olunur."*

1858 Ceza Kanunu 153. madde şu şekildedir; *"Bir memur, mecâlis ve mehâkimde vesâir umur-ı ibâd rü'yet olunan mahallerde erbab-ı mesalih için yapılan her nev'senedat ve evrak-ı resmiyeyi memuriyeti iktizasınca tanzim eder iken gerek sahib-i maslahat olanların takrir ve ifadelerini başka türlü yazarak ve gerek keyfiyet-i gayr-i sahihayı sahih yerine veyahut itiraf olunmayan bir hal ve keyfiyeti itiraf olunmuş hükmüne koyarak hilekârlıkla asıl maddeyi veyahut ahvâl-i müteferriasını tağyir ile sahtekârlık eyler ise on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek yahut kalebendlik cezası ile mücazat olunur."*

1858 Ceza Kanunu 154. madde şu şekildedir; *"Maddeteyn-i sâbıkateynde beyan olunan sahte evrakı bilerek istimal edenler yedi seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkaten prangabend ya kalebend kılınır."*

B. KORUNAN HUKUKİ DEĞER

1858 Ceza Kanunu'nun sahtekarlık faslı, zarar-ı amm başlığı kapsamında değerlendirilmiştir. Suçun bu başlık altında düzenlenmesi mezkur suçta korunan hukuki değerin öncelikle kamu düzeni ve kamu güvenliği olduğunu göstermektedir. İpşirli, belgede sahtecilik suçunu siyasi nitelikli bir suç olarak değerlendirmiştir[38]. Bu değerlendirmeden yola çıkılacak olursa, korunan hukuki değerin ayrıca devletin siyasi egemenliği olduğu da ifade edilebilir. Çünkü yalnızca devletin yetki verdiği kişilerin gerçekleştirme hakkının olduğu şeylerde, devleti görmezden gelerek, onun hakkını tanımayarak, verilen kararların tahrifine dayalı bir sahtekarlık söz konusudur.

C. MADDİ UNSUR

1. Fiil

1840 ve 1851 Ceza Kanunları'nda suçun fiil unsuru aynı şekilde düzenlenmiştir. Her iki kanunda da fiil, devlet tarafından verilen emirlerin, devlet memurları tarafından verilen resmi evrak, senet ve mürur tezkerelerinin; taklit, hakk ve tağyir edilmesi olarak hüküm altına alınmıştır.

1858 Ceza Kanunu'na göre resmi belgede sahtecilik suçunun fiili; resmi bir belgeyi taklit veya tağyir etmek veya ettirmektir. Suçun fiil unsuru, maddeler arasında farklılık arz ettiğinden mezkur suç kapsamında her madde için fiil unsuru ayrı ayrı ele alınacaktır.

148. maddeye göre fiil, devlet emirlerinin[39];

1 – Taklit veya tağyir edilmesi veya başkası tarafından taklit veya tağyir ettirilmesidir. Taklit ve tağyir ifadelerinin ayrı ayrı kullanılması bu iki fiilin farklı durumları kapsamasından kaynaklanmaktadır. Taklit; bir şeye benzer başka bir şey yapmak demekken, tağyir ise ibare ve rakamların değiştirilmesi suretiyle esas hükmün farklı bir hale dönüştürülmesidir[40]. Bu madde kapsamında sayılan belgeleri taklit eden ve ettiren arasında fark gözetilmemiş ve her ikisi de bu suçun faili olarak değerlendirilerek aynı cezaya tabi tutulmuştur. Örneğin; herhangi bir hususa dair sahte bir ferman düzenleyen ve taklit etmek isteyen bir kişi bu düzenlemeyi bizzat taklit etmeye güç yetiremeyerek, bir ücret mukabilinde veya ücretsiz olarak başka birine bu düzenlemeyi yaptırırsa her ikisi birden bu madde kapsamında cezalandırılır[41].

Devlet memurunun[42] sahh ve imzasının;

38 Mehmet İpşirli, 'XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası ile İlgili Hükümler' (1982) (12) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi 203, 211.

39 Devlet emirlerinden kasıt; doğrudan padişah tarafından verilen emir, ferman, berat ve benzerleridir. Sami (n 3) 225; Ahmed Ziya (Amasya Sancağı Ceza Reisi), *Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi* (Cihan Matbaası 1329) 413.

40 Ahmed Ziya (n 39) 414.

41 Ahmed Ziya (n 39) 413.

42 Devlet memurları ifadesi; vali, kaymakam, mutasarrıf, müdür gibi devlet adına resmi belge düzenleme veya imzalama yetkisine sahip olan görevlilerin tamamını kapsamaktadır. Sami (n 3) 225.

1 – Taklit edilmesi veya başkası tarafından taklit ettirilmesi.

Devlet memuriyetlerine veya devlet memurlarına mahsus olarak oluşturulmuş olan bir mührün;

1 – Taklit edilerek sahtesinin imal edilmesi

2 – Bu şekilde oluşturulmuş olan sahte mührün kullanılması.

Mühür imali genellikle, dokumacılık ve hakkaklık gibi zanaatlarda yeteneği olan kişiler tarafından gerçekleştirilebilir[43]. Bu madde kapsamında mühür imal eden ile mührü kullanan arasında fark yoktur. Her iki fiilin faili de aynı ceza ile cezalandırılır. Çünkü; bu şekilde oluşturulmuş sahte mührü kullanan kişi, kendi menfaati için devletin ve vatandaşların, yani kamunun zararına olacak şekilde bir fiil gerçekleştirmiştir. Bu sebeple sahte mührü kullanan kişi de cezalandırılır[44].

Hazine ve mal sandıklarının[45] mütedavel olan hisse, borç senedi, sergi gibi senetlerinin;

1 – Taklit edilmesi

2 – Sahtekarlık amacıyla tağyir edilmesi

3 – Bu tür sahte senetlerin kullanılması

4 – Bu tür sahte senetlerin Osmanlı Devleti dışında bir yerden Osmanlı Devleti içerisine sokulması[46] ile meydana gelmektedir.

148. madde kapsamında fiilin suç olarak kabul edilmesi için zararın meydana gelmesi şart koşulmamıştır. Bu sebeple sahte evrak düzenleyen kişi bu evrakı usulüne uygun olarak düzenlemediği için evrak hükümsüz olarak kabul edilse dahi bu madde kapsamında suç tamamlanmış kabul edilir[47]. Yabancı devletlerin esham ve tahvilatlarının taklit edilmesi bu madde kapsamında düzenlenmemiştir. Bu sebeple ilgili maddedeki ceza, yabancı devletlerin esham ve tahvilatlarını taklit edenlere uygulanmaz. Ancak bu fiil sonucu zarara uğrayan, dolandırılan başka bir kimsenin bulunması halinde faile, ayrı olarak meydana gelen suçun cezası uygulanabilir[48].

Osmanlı Devleti banknotları bu fıkrada özel olarak zikredilmemiştir. Bu sebeple bir görüşe göre Osmanlı banknotlarında sahtekarlık yapanların 155. madde kapsamında özel belgede sahtecilik suçu kapsamında cezalandırılması gerektiği ifade edilmektedir. Diğer görüş ise Osmanlı banknotlarının da Maliye Nazırlarının resmi mühür taşıdığından bu madde kapsamında değerlendirilmesi gerektiği

43 Reşad (Suriye İstinaf Ceza Reisi), *Miyar-ı Ceza (Kanun-ı Ceza Şerhi)* (A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası 1333) 270.

44 Sami (n 3) 226; Reşad (n 43) 270.

45 Hazine ve mal sandıkları; Maliye Hazinesi ile resmi dairelere ilişkin olan sandıklarını, Tekaüd Sandığını ve Ziraat Bankası Sandığı'nı da kapsamaktadır. Ahmed Ziya (n 39) 415.

46 Bu sahte senetler Osmanlı Devleti dışında bir yerde imal edilse, düzenlense dahi Osmanlı Devleti'ne ithal edildiğinde bu madde kapsamında cezaya müstehak olur.

47 Ahmed Ziya (n 39) 417.

48 Ahmed Ziya (n 39) 417, 418.

yönündedir. Ahmed Ziya bu konuda ikinci görüşün doğruluğunun şüpheye mahal vermeyecek kadar net olduğunu ifade etmiştir. Görüşünü, Ceza Kanunu'nun neşri zamanında Osmanlıda banknot ihracı usulünün mevcut olmamasına ve bu sebeple maliye hazinesinin resmi mührünü içeren bu banknotların Osmanlı'da akçe gibi tedavülüne dayandırmıştır[49]. Bu iki farklı görüş neticesinde verilecek olan cezaların arasındaki fark bu konunun önemini ifade etmeye yetecek cinstendir. Çünkü; bu madde uygulandığında en az on sene kürek veya kalebendlik cezası tayin edilecekken 155. madde kapsamında değerlendirilmesi halinde üst sınır üç sene olmak üzere hapis cezasına hükmedilebilecektir.

149. maddeye göre fiil; devlete ait olan tuğralı bir damganın;

1 – Taklit veya sahtekarlık ile tağyir[50] edilmesi

2 – Bu şekilde tağyir edilmiş olan tuğralı damgaları bir şekilde ele geçirenlerin bunları devlet zararına kullanması,

Tuğra içermeyen damgalardaki sahtekarlık 148. madde kapsamındadır[51]. 148. maddede ifade edilen memurların mühürleri hususundaki sahtekarlık ile bu maddede geçen tuğralı damgalar birbirine benzese dahi her iki fiilin cezası arasında farklılık bulunmaktadır. Belgesay bu durumu şu şekilde açıklamaktadır; 149. maddede ifade edilen tuğralı damgalardan kasıt bazı evraka bir kıymet-i nakdiye vermek için hükümet tarafından kullanılan tuğralı damgalardır. Bu damgalar netice itibarıyla bir memur tarafından düzenlenmiş olsa da mühürden farklı olarak taklit edilmeleri daha hafif ceza gerektirir[52]. Nitekim bu fiilin sonucundaki ceza on seneyi aşmamak üzere muvakkaten kürek veya kalebentlik cezası iken daha ağır olarak değerlendirilen 148. maddedeki memura ait fiilde yapılan sahtekarlığın cezası on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek veya kalebentlik cezası olarak belirlenmiştir.

Taklit edilen damganın asıl damga ile aynı olması şart değildir. Taklidin, kullanma kastıyla yapılması yeterlidir. Taklit edilen damga kullanılmış olsun olmasın fark etmeksizin bu madde kapsamındaki cezayı gerektirir[53].

149. maddede zikredilen fiil ile ilgili sahte tuğraların devlet zararına kullanmasında kastedilen zarar, malen veya siyaseten bir zarardır[54]. Bu damgaların devlete zarar verecek şekilde kullanılmış olması şarttır. Bu şart gerçekleşmedikçe ceza verilemez. Bu damgalar devlete zarar verecek şekilde kullanılmış iken, her nasılsa zarar meydana gelmiş olmasa dahi fail cezadan kurtulamaz. Bu maddenin

49 Ahmed Ziya (n 39) 416.

50 Bu maddede tağyirden maksat; asıl damganın şekil ve hattını değiştirme veya harflerini ve esasını bozma ve değiştirme ile gerçekleşir. Bundan amaç zarara sebep olma veya menfaat sağlamadır. Ahmed Ziya (n 39) 419. Benzer sahtekarlıkla için kullanılan "tezvir" ve "telbis" ifadeleri de Osmanlı belgelerinde sahtekalık durumunda farklı anlamlarda kullanılmıştır. "Tezvir" terimi, sahte belge düzenleme, "telbis" ise sahte belgeyle aldatma ve kandırma anlamında kullanılmaktadır. Koç (n 1) 313.

51 Ahmed Ziya (n 39) 419.

52 Belgesay (n 2) 325, 326.

53 Ahmed Ziya (n 39) 419.

54 Reşad (n 43) 272.

şartı olan zararın nelerden ibaret olduğunu kanun koyucu izah ve tayin etmemiş olduğundan, takdir hakime aittir[55]. Kanun maddesinden devletin zararına olmayacak şekilde kullanma fiilinin suç teşkil etmeyeceği anlaşılmaktadır. Ancak Belgesay, bu durumun yanlış olduğunu ve ceza verilebilmesi için zarar şartının bulunmaması gerektiğini ifade etmiştir. Zararın meydana gelme ihtimalinin cezalandırma için yeterli olduğu görüşündedir[56].

Posta pullarının;

1 – Taklit veya sahtekarlık ile tağyir edilmesi, ettirilmesi

2 – Taklit ve tağyir edilen posta pullarının bilerek satılması, sattırılması veya kullanılması,

Devlete veya belediye dairelerine ait damgalı evrakların;

1 – Taklit veya sahtekarlık ile tağyir edilmesi, ettirilmesi

2 – Taklit ve tağyir edilen bu evrakların satılması, sattırılması veya kullanılması ile meydana gelmektedir.

148. maddede taklit ve tağyir edenlerle beraber ettirenler de aynı cezaya müstehak olarak nitelendirilmiş olmasına rağmen 149. maddenin ilk halinde (zeyllerde bu husus farklıdır) yalnızca tuğralı damgaları taklit ve tağyir edenler cezaya müstehak olarak zikredilmiştir. Bu sebeple tuğralı damgaları taklit ve tağyir ettirenler bu madde kapsamında cezalandırılamazlar. Ancak 149. maddenin zeyli ve Damga Kanunu'nun 5. maddesi uyarınca damga pullarını ve pula ilişkin damgaları taklit ettirenler dahi edenler gibi bu maddede belirtilmiş olan ceza ile cezalandırılacaktır[57].

148. maddede sahte mühür veya sahte esham ve tahvilatı kullanmanın da cezayı gerektireceği belirtilmiş iken 149. maddenin ilk halinde taklit veya tağyir edilmiş tuğralı damgaları kullananlar hakkında bir ceza tayin edilmemiştir. Ancak 149. maddenin zeyli ve Damga Kanunu'nun 5. maddesinde taklit ve tağyir edilmiş damga ve pulları istimal edenler hakkında ceza tayin edilmiştir[58].

Damga Kanunu'nun 5. maddesi şu şekildedir; *"Damga ve pulları taklit veya sahtekârlık suretiyle tağyir edenler ve ettirenler ve taklit veya tağyir edilmiş damga ve pulları bilerek satanlar ve sattıranlar hakkında Ceza Kanunname-i Hümayununun yüz kırk dokuzuncu maddesinin fıkra-i ûlâsı hükmüne tevfikan on seneden ziyade olmamak üzere muvakkat kürek veyahut kalebendlik cezası hükmolunur. Taklit veya tağyir edilmiş olan damga ve pullan bilerek kullananlar ve iptal olunmuş pulları bilerek kullananlar ve satanlar birinci defası için beş Osmanlı lirasından elli Osmanlı lirasına kadar cezayı nakdîye ve tekerrürü halinde bir haftadan bir aya kadar hapse ve iki kat cezayı nakdîye mahkûm edilir*[59]*."*

55 Ahmed Ziya (n 39) 420, 421.

56 Belgesay (n 2) 327. Bu hususta ayrıntılı açıklama "sahtelikte istimal" başlığı altında yapılacaktır.

57 Ahmed Ziya (n 39) 420, 422, 423.

58 Ahmed Ziya (n 39) 420, 422, 423.

59 Düstur, 1. Tertip (8) (Ankara 1943) 369, 370.

Damgalardaki sahtekarlıkların cezasının hükmüne ilişkin, 1858 Ceza Kanunnamesi'ndeki düzenlemede eksik bırakılan veya tam olarak anlaşılmayan durumlar ilk olarak 149. maddeye yapılan zeyllerle daha sonra ise 1873 yılındaki Damga Kanunu ile açıklığa kavuşturulmuştur.

150. maddeye göre fiil; her çeşit emtia ve eşya üzerine devlet adına basılmak üzere oluşturulmuş olan mühür, damga ve nişanların;

1 – Taklit edilmesi veya kullanılması

2 – Zikredilen mühür, damga ve nişanların asıllarını ele geçirenlerin bunları devlet veya ticaret şirketlerinin zararına[60] kullanılması ile meydana gelir.

Her çeşit emtia ve eşya üzerine devlet adına basılmaya mahsus mühür, damga ve nişanlardan maksat; gümrük ve rüsumat damgalarıyla, postaya, konturata vesaireye mahsus olan pullar ve orman idarelerinin damga çekiçleri ve şehir emanetine mahsus pullar ve bunlara benzer resmi damga ve nişanlardır[61].

Bir hükümet tarafından dağlardaki bazı ağaçların satılmış olduğuna alamet olmak üzere kullanılan bir mührü ve bir damgayı taklit veyahut hakimlerin, savcıların ve böyle özel memuriyetlerdeki görevlilerin mühürlerini taklit etmek veya devletin ruhsatıyla kurulan ticaret şirketlerinin damga ve markalarının taklit ve tağyir edilmesi suçun fiil unsuruna örnek gösterilebilir[62]. Bu hususta özellikle markaların sahtekarlık sebebiyle uğradıkları zararda bu maddenin uygulanıp uygulanmaması meselesi gündeme gelmektedir. Alamet-i Farika Nizamnamesi yürürlüğe girene kadar ki süreçte markalarla alakalı sahtecilik suçlarında 1858 Ceza Kanunu'nun 150. maddesinin uygulanacağı ifade edilebilir. Bu Nizamname ile markalardaki sahtekarlıklar hakkında uygulanacak ceza ayrıca düzenlendiği için (Alamet-i Farika Nizamnamesi'nin 15, 17 ve 18. maddeleri sahteciliğe ilişkin hükümleri içermektedir) 150. madde'nin markalardaki sahtekarlıklarda uygulanmayacağı anlaşılmaktadır. Alamet-i Farika Nizamnamesi md 15 şu şekilde düzenlenmiştir; *"Evvela hile niyetiyle bir alametin yalnız resmini tağyir ve böyle alameti istimal eyleyenlerden saniyen eşya ve emtianın cinsi hakkında müşteriyi aldatmak niyetiyle bir cinse mahsus alameti diğer bir cinse vazedenlerden salisen bu alametlerin vazolunduğu eşyayı bilerek satan veyahut satılığa çıkaranlardan iki aded yüzlük osmanlı altınından otuz aded yüzlük osmanlı altınına kadar cezayı nakdi alınır veyahut bir haftadan iki aya kadar hapis cezası ile veya işbu cezanın ikisi ile mücazat olunur*[63]."

1863 tarihli bir kayıt bu yöndeki düşünceyi kuvvetlendirir niteliktedir. Sabunuyla ünlü olan Girit'teki esnafın başka yörelerdeki kişilerin ürettikleri düşük kalitedeki sabunları Girit sabunu damgası vurarak satması şikayete konu olmuştur. Muhakemat Dairesi'nde görüşülen bu şikayet hakkında ilk görüş sahtekarlık suçunun oluşmadığı yönünde olsa dahi üreticilerin zararının engellenmesi

60 Her ne kadar madde metnine göre zarar şart gibi görünse de zarar ihtimali halinde de ceza müstehak olur. Belgesay (n 2) 333, 334.

61 Ahmed Ziya (n 39) 424.

62 Sami (n 3) 228, 229.

63 Düstur, 1. Tertip (6) (Ankara 1939) 79.

amacıyla bu suçu işleyen kişilere 1858 Ceza Kanunu 150. madde hükmü gereğince 3 yıl hapis cezası verilmiştir[64].

Reji Nizamnamesi'nin 49. maddesinde düzenlendiği üzere, ikametgahında veyahut idareleri altında bulunan mahallerde sahte reji bandrol ve markalarını hıfz edenler 150. maddede yazılı olan hapis cezasından başka, vermiş oldukları zararın tazmini olarak beş altından elli altına kadar nakdi cezaya mahkum edilir[65]. Mesahat ve Evzan ve Ekyal-ı Cedide Kanunnamesi'nin 35. maddesi şu şekildedir; *"Mikyasat-ı cedideye vaz olunacak tatbik ve muayene damgalarını taklit edenler ve bu makule sahte damgalı mikyasatı istimal eyleyenler haklarında Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun 150. maddesi hükmüne tevfikan mücazat olunur[66]."*

Orman Nizamnamesi 48. maddesinde; miri çekicini takliden sahte çekiç istimal edenler haklarında Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun 150. maddesi hükmünce ceza tertip edileceği düzenlenmiştir.

İcar-ı Akar Nizamnamesi'nin 26. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir; *"Sahte kontrat pulu yapanlar ve bilerek satanlar ve sürmeye say edenler ve bilerek müstamel pul kullananlar Ceza anunu'nun 150. maddesi hükmünce üç sene hapis ile mücazat olunurlar."*

İhtira kanununda da sahtekarlık durumunda 150. maddenin uygulanacağı düzenlenmiştir.

1858 Ceza Kanunnamesi'nin 148. maddesi'nde Devlet-i `aliyye memurlarına mahsus olan mühürleri takliden sahte mühür imal edenlerin on seneden aşağı olmamak üzere muvakkat küreğe veya kalebendlik cezasına müstehak olacağı düzenlendiği halde, 150. maddede bir memuriyete mahsus mührü taklit edenler hakkında üç sene hapis cezası tayin edilmesi bu iki madde arasında çelişki olduğunu düşündürmektedir. Ahmed Ziya, bazılarının 148. maddedeki taklitten maksadın doğrudan doğruya taklit ile mühür imal etmek olduğunu, 150. maddede geçen taklidin ise mührü aslına benzetmek demek olduğunu ifade ederek iki madde arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmaya çalışıyor olsalar dahi taklit tabiriyle, takliden imal tabiri arasında bir fark olmadığını ifade etmiştir[67].

Bu çelişki konusunda Ahmed Ziya'nın görüşünün aksine Sami farklı bir görüş serdetmiştir. Samiye göre 148. maddede bir memuriyete mahsus mührü taklit edenlerin on seneden aşağı olmamak üzere cezalandırılacağı yer almıştır. Bununla beraber 150. maddede ise memura mahsus mührü taklit edenlere üç sene hapis cezasının düzenlenmesi ilk bakışta tekrar gibi görünse de durum böyle değildir. 148. maddedeki sahtekarlık; mührü doğrudan doğruya taklit ile mühür imal etmek iken 150. maddedeki sahtekarlık ise mührün aslına benzetmek suretiyle harekette bulunmaktır. Bir varakaya mevzu mührün ustalıkla alınıp diğer mahale konmasını bu duruma örnek olarak göstermiştir[68].

64 BOA, MVL, 429/9, 1280; Akt: Tolga Akay, 'Osmanlı Devleti'nde Marka Hukukunun Gelişimi', (2016) (126) TBB Dergisi 363, 372.

65 Düstur, 1. Tertip (5) (Ankara 1937) 711.

66 Düstur, 1. Tertip, (1) (n 7) 752.

67 Ahmed Ziya (n 39) 423, 424.

68 Sami (n 3) 230.

Belgesay ise 148. maddede devlet memurlarının mühürlerinin taklidi için cinayet derecesinde bir ceza tayin edilmişken 150. maddede ise bir memuriyete mahsus olan mühür, damga ve nişanların taklidi için cünha derecesinde bir ceza tayin edilmesi hususunda farklı bir görüş ortaya koymuştur. Belgesay bu iki fiilin arasındaki temel farkın iki maddede geçen memur ifadelerinin farklı kapsamda bulunduğundan kaynaklandığını ifade etmiştir. 148. maddede geçen memur; devlet adına resen icra yetkisine sahip bir memuru ifade ederken, 150. maddede geçen memur ise; kanunu icra yetkisine sahip olmamasına rağmen devlet adına hareket eden kişileri ifade etmektedir. Seyr-i sefain müfettişi ve Ziraat Bankası müfettişi 150. maddede zikredilen memurlara örnek olarak gösterilebilir[69].

152. maddeye göre fiil; önceden düzenlenmiş olan ilam, mazbata ve bu tür senetlerin, defter, ceride ve bu tür sicillerde;

1 – Satırlar arasına ilave yapmak[70]

2 – Hat, hatem veya imzaları tağyir etmek

3 – Bir şahsın yerine diğer bir şahsın ismini koymak suretiyle sahtekarlık yapmak ile meydana gelmektedir.

Üzerinde sahtekarlık icra edilen evrak ve sicillatın önceden düzenlenmiş evrak ve sicillattan olması şarttır. Fakat memurun kendi veya selefi zamanında düzenlenmiş olması arasında fark yoktur. Bunların düzenlenme zamanında gerçekleştirilecek olan sahtekarlık fiilinde bu madde değil, daha önce zikredilen maddeler uygulanır. Ayrıca, sahtekarlık ve ilave ve tağyirin bir memur tarafından gerçekleştirilmesi, ilgili memurun memuriyeti zamanında olmalıdır. Bir memur, vazifesine ait olmayan evrakta sahtekarlık ederse bu maddedeki ceza hükmü tatbik edilmez.[71] Bu sahtekarlığın zarar kastıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Zarar kastının olmaması halinde suç meydana gelmez. Bu sahtekarlık fiili sonucu biri veya birilerinin zarar görmesi veya zarar vermenin fail tarafından amaçlanması şarttır[72].

153. maddeye göre fiil; memurun, meclislerde ve mahkemelerde düzenlenen resmi senet ve evrakları memuriyeti gereği düzenlerken;

1 – Bu düzenlemede faydası bulunanların takrir ve ifadelerini başka türlü yazmak suretiyle; gerçek olmayan durumu gerçek, itiraf olunmayan bir durumu itiraf olunmuş gibi yazmak suretiyle asıl maddeyi veya maddenin ayrıntılarına ilişkin durumları tağyir ile meydana gelmektedir.

Memurun, gerçekleştirdiği fiilde kastı bulunmalıdır. Sehven yapılan tağyirat bu maddedeki cezayı gerektirmez[73]. Memurun o evrakı düzenlemeye yetkisinin bulunması gerekmektedir. Sorgu

69 Belgesay (n 2) 332.

70 Bu ilavenin mutlaka satırlar arasında çıkıntı suretiyle yapılması şart değildir. Bazen bir kelimeye bir harf, bir nokta ilavesi asıl manayı değiştireceğinden, bu fiiller de aynı kapsamda değerlendirilir. Ahmed Ziya (n 39) 427. Satırlar arasına ilave yalnızca yazılar için değil aynı zamanda rakamlar için de geçerlidir. Sami (n 3) 232.

71 Ahmed Ziya (n 39) 426.

72 Ahmed Ziya (n 39) 427.

73 Sami (n 3) 233, 234.

hakiminin veya savcının bir zanlının ifadesini zabt ederken kasten, inkarı ikrar olarak yazması ve zabıt katibinin muhakeme sırasında taraflardan veya şahitlerden birinin ifadesini başka türlü yazması ve noterin tanzim ettiği senette gerçeği değiştirmesi durumları buna örnek olarak verilebilir[74].

153. maddede suçun oluşması için resmi evrak cinsinden evraklarda sahtekarlığın gerçekleştirilmesi şarttır. Ancak bazı evrakların resmi evrak kapsamında bu madde hükmünde olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Ahmed Ziya, bazı hukukçuların bu madde hükmünün, gerçeğin aksine ilmühaber ve şehadetname verenlere de uygulanabileceği görüşünde olduğunu ifade etmiştir. Mahkemelere ve dairelere ibraz edilmek üzere köyün muhtarı ve ihtiyar heyeti tarafından tanzim edilen ve verilen ilmühaber, resmi evrak cinsinden olduğundan, muhtar ve ihtiyar heyeti memur sayıldığından bu fiil de mezkur madde kapsamında tağyir olarak değerlendirilebilecektir. Mesela; zengin olan birinin fakir olduğuna dair verilen şehadetnamede sahtekarlık irtikabının, resmi bir evrakta memur tarafından gerçekleştirilen sahtekarlık olarak kabul edilmesi makul ise de madde metninin bu derece geniş yorumlanmasının hukuka uygun olup olmaması hususunda tartışma söz konusudur. Bu hususta açık bir düzenleme olmaması ilgili suç bakımından eksiklik olarak değerlendirilmektedir[75].

154. maddeye göre fiil; 152. ve 153. maddedeki sahte evrak ve belgelerin kullanılmasıdır. Bu sahte evrakların bilerek kullanılması durumunda cezaya hükmedilmesinin sebebi; bu sahte evrakı bilerek kullanan kişinin ya o sahte evrakın düzenlenmesine iştirak ettiğine ya da o sahte evrakı kullanarak menfaat sağladığına işaret etmesi dolayısıyladır[76].

Resmi belgede sahtecilik suçunun fiil unsuru incelenirken özellik arz eden maddelerde bu sahte evrakı kullanmanın şart olup olmadığı hakkında bilgi verilmişti. Bununla beraber "sahte belgenin düzenlenmesi ile suç tamamlanır mı?", "Yoksa suçun tamamlanması ve cezayı gerektirmesi için bu sahte belgenin kullanılması da şart mıdır?" sorusu, belgede sahtecilik suçu kapsamında tartışmalı bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sahte olarak tanzim edilmiş olan evrak ve senet kullanılmadığı müddetçe sahtekarlık suçu tamamlanmış olmaz şeklindeki görüş, bu meselede hakim görüştür. Bu hakim görüş, aslında sahtekarlık suçunda zararın şart olması esasına dayanmaktadır. Bu temelde düşünüldüğünde sahtekarlık suçunda meşru olmayan bir menfaat sağlama düşüncesi vardır. Bu düşünce ise ancak bu sahte belge kullanıldığı takdirde vücut bulabilir. Sahte olan belge kullanılmadığında ise suç hazırlık aşamasında kalır ve zarar meydana gelmez. Bu sebeple kullanılmayan sahte belge, sahtekarlık suçunu oluşturmaz denilmektedir[77].

Aksi görüşe göre yani, sahtekarlık suçunun tamamlanması için sahte evrakın kullanılmasının şart olmadığı görüşüne göre; sahtekarlık fiili için zarar şart değildir[78]. Zararın gerçekleşme ihtimali ve

74 Ahmed Ziya (n 39) 428, 429.

75 Ahmed Ziya (n 39) 429, 430. İlmühaber sahtekarlığına dair bir vakıa için bkz. 'Sahte Hicaz Demiryolu Pulları Amillerinin Derdesti' Polis Mecmuası, (27 Şaban 1334) 4(71) 184-187.

76 Reşad (n 43) 279.

77 Diran, 'Sahtelikte İstimal' (1332) 1(1) Darülfünun Hukuk Fakültesi Mecmuası İstanbul Matbaası 29.

78 Belgesay (n 2) 327.

imkanı yeterlidir. Bu ihtimal ve imkan ise sahte belgenin düzenlenmesi ile gerçekleşmiş olmaktadır. Bu sebeple yalnızca sahte belgenin düzenlenmesi ile resmi belgede sahtecilik suçu tamamlanmış olmaktadır. Sahtekarlık suçunun gerçekleşmesinde toplumun tehlikeye atılması hususu, yalnızca belgenin oluşturulması ile gerçekleşmemektedir. Çünkü sahte belge imal etme, yetenek gerektiren ve herkesin gerçekleştiremeyeceği bir eylemken, imal edilmiş olan sahte belgeyi kullanma bir yetenek gerektirmez, yalnızca biraz cesaret gerektirir. Bu sebeple sahte belge oluşturma eylemi, kullanma eylemine nazaran daha tehlikelidir. Ayrıca Ceza Kanunu'na göre sahtekarlık suçunda istimal şart olsa idi, kanun koyucunun bunu açık bir şekilde ifade etmesi gerekirdi. Ancak Ceza Kanunu'nda böyle bir ifade bulunmamaktadır. Eğer ki kanunda yazmayan bir şey ihdas edilirse bu takdirde keyfiyete dayanarak muamelede bulunulmuş olur ve bu durum hukuka aykırılık teşkil eder[79].

Mahkeme-i Temyiz Mukarreratı'nda sahtecilik suçuna ilişkin kararlar incelendiğinde istimal ve zararın sahtecilik suçu için şart olduğuna dair kararlar olduğu gibi bunların gerekmediği, yalnızca sahte evrak düzenlemenin dahi suçun tamamlanması ve ceza için yeterli olduğuna dair kararlar da vardır. Yani bu hususta kat'i ve yerleşmiş bir içtihat bulunmamaktadır[80].

Bu iki farklı görüş ve tartışmanın argümanlarını açıklayan Diran, daha sonra kendi görüşünü şu şeklide ifade etmiştir; Ceza Kanunumuz'a göre sahtekarlık suçunun oluşması ve tamamlanması için istimal şart değildir. İstimal şartı bir nevi sahtekarlık yapan faili himaye niteliği taşımaktadır. İstimal, sahtekarlık suçunda suçun unsuru değil, ağırlaştırıcı sebebi olarak değerlendirilebilir. Yani sahte belge düzenleyen kişi bu belgeyi kullanmasa dahi cezalandırılmalıdır. Ancak, bu belgeyi kullanması halinde daha ağır bir cezaya çarptırılmalıdır. Diran'ın karşı çıktığı hususlardan bir tanesi de kanunda yer almayan bir durumun, kanunun geniş yorumlanması ve tefsir edilmesi sonucu keyfiyete göre farklı anlaşılmasıdır. Bu durum ise hukuka aykırılık teşkil etmektedir[81].

2. Fail

Resmi belgede sahtecilik suçunun faili, 1858 Ceza Kanunu'na göre kimi zaman herkes olabildiği gibi kimi zaman yalnızca devlet memurları veya devletin verdiği yetkiye dayanarak işlem yapan kişiler olmaktadır. Bazı maddelerde failin niteliği suçun unsuru olarak karşımıza çıkmasına rağmen, bazı maddelerde ise cezayı ağırlaştıran bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerlendirmelerden sonra 1858 Ceza Kanunu'na göre resmi belgede sahtecilik suçunun bazı maddelerde "*özgü suç*" olmadığı, bazı maddelerde "*özgü suç*" olduğu bazı maddelerde ise "*görünüşte özgü suç*"[82] olduğu anlaşılmaktadır.

79 Diran (n 77) 32, 33.

80 Diran (n 77) 33, 34. Suçun oluşması için istimalin şart olmadığına dair mahkeme-i temyiz kararı için bkz. *Mukarrerât-ı Cezaiye (Ceza Kısmı 1330)* (Matbaa-i Âmire 1331) (1) 438-440.

81 Diran (n 77) 35, 36.

82 Münhasıran özel faillik vasfını taşıyan kişiler tarafından işlenebilen suçlara "*gerçek özgü suçlar*" denilir. Basit hali herkes tarafından işlenebilirken, nitelikli hali, özel şartları taşıyan fail tarafından işlenebilen suçlara ise "*görünüşte özgü suçlar*" adı verilir. İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayınevi 2019) 212; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayınevi 2019) 113.

148. maddedeki suçun faili herkes olabileceği için bu maddede düzenlenen suç "*özgü suç*" değildir.

149. maddede geçen her kim ifadesi bu suçun failinin herkes olabileceğini gösterdiği için bu maddede düzenlenen suç da "*özgü suç*" değildir.

150. maddedeki suçun faili herkes olabileceği için ilgili maddede düzenlenen suç "özgü suç" değildir.

152. maddedeki suçun faili herkes olabilir. Ancak suçun failinin devlet memuru olması halinde verilecek ceza, suçun failinin devlet memuru dışında başka bir kimse olması halinde verilecek cezadan daha ağırdır. Yani fail, verilecek ceza miktarını etkilemektedir. Bundan dolayı mezkur maddedeki suç, "*görünüşte özgü suç*" olarak değerlendirilebilir.

153. maddedeki suçun faili yalnızca meclislerde veya mahkemelerde resmi evrak düzenleme yetkisi olan memurlar olabilmektedir. Bundan dolayı mezkur maddedeki suç "*özgü suç*" olarak değerlendirilebilir.

154. maddedeki suçun faili herkes olabileceği için bu maddede yer alan suç "*özgü suç*" değildir.

3. Mağdur

Resmi belgede sahtecilik suçu kamu düzenine ve kamu güvenliğine karşı işlenen bir suç olduğundan suçun mağduru, toplumu oluşturan tüm bireylerdir[83]. Ancak, resmi belgede sahtecilik sonucunda doğrudan mağdur olan kişiler bu suçun asıl mağduru durumundadırlar[84].

D. MANEVİ UNSUR

Failin, hakikati değiştirme niyetinin bulunmaması hilekarlık ve kasıt bulunmadığına karine teşkil eder. Hilekarlık ve kasıt olmaması halinde ise faile sahtekarlık suçundan ceza verilmez. Örneğin; bir katibin gereken dikkat ve özeni göstermemesi sonucu karşısına gelen kişinin kimliğini dikkatli bir şekilde incelememesi üzerine ve karşısındaki kişinin kendisine verdiği bilgilere güvenerek düzenlemiş olduğu evrak, aldatılması sebebiyle sahte niteliğini haiz olur ise bu durumda kastı olmayan katibin sorumluluğu devam etse dahi katip, kastı ve hile amacı olmadığı için sahtekarlık fiilinden ceza almaz[85].

"Her ne türlü sahte ve taklit şey olur ise olsun bilmeyerek istimal edenler cezadan mafüvv tutulur" şeklinde düzenlenen 1858 Ceza Kanunu'nun 162. madddesi sahtecilik suçunda suçun manevi unsuruna yöneliktir. Bu maddeye göre her ne şekilde olursa olsun sahte olan veya taklit edilmiş olan her türlü resmi evrak veya belge, mühür, tuğra, imza gibi şeyleri bilmeyerek kullanan kişilerin cezalandırılmayacağı anlaşılmaktadır. Bu maddeden anlaşıldığı üzere sahte olan resmi belgenin kullanımının cezalandırılabilmesi için bu kullanma fiilinin kasıtlı bir şeklide gerçekleştirilmesi

83 Gökcen, *Belgede Sahtecilik Suçları* (n 6) 182.

84 Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Adalet Yayınevi 2019) 723.

85 Belgesay (n 2) 360.

gerekmektedir. Taksirle[86] bu suçun işlenmesi halinde fail cezalandırılmayacaktır. Ancak bu kasıt şartı madde metninden anlaşıldığı üzere yalnızca sahte olan şeyi kullanan kişiler için aranmıştır. Bunun dışında sahte evrakı düzenleyen kişiler için böyle bir şartın olduğu bu maddeden çıkarılabilecek bir yorum değildir.

Yine 1858 Ceza Kanunu 154. maddede, 152. ve 153. maddelerde zikredilen şekilde sahte olarak düzenlenmiş olan evrakı bilerek kullanan kişilerin cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu madde hükmünün mefhumu muhalifinden, isteme unsurunu taşımayan bir sahte evrak kullanımının cezalandırılamayacağı anlaşılmaktadır. Burada geçen isteme şartı bu suçun kasıt ile gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Gerek 162. maddede gerekse 154. maddede sahte evrak veya bu türden sahte şeyi kullanan kişiler için kasıt şartı aranmasına rağmen bu sahte şeyi düzenleyen kişiler için bu şart aranmamıştır.

E. HUKUKA AYKIRILIK

Değerlendirilen bir fiilin, hukukun gerekliliklerine uygun olmamasına hukuka aykırılık denilmektedir. Bir fiil ya hukuka uygundur ya da hukuka aykırıdır. Hukuka uygunluk sebeplerinden[87] bir tanesini taşıyan fiil hukuka aykırı olarak değerlendirilmez[88]. 1858 Ceza Kanunu'nda resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin maddeler incelendiğinde hukuka uygunluk nedenlerine yer verilmediği görülmektedir.

III. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

Bu başlık altında suçun özel görünüş biçimlerinden teşebbüs, etkin pişmanlık ve iştirak durumları değerlendirilecektir.

A. TEŞEBBÜS

1858 Ceza Kanunu ile birtakım suçların teşebbüsüne dair düzenleme yapılmasına rağmen resmi belgede sahtecilik suçunda teşebbüse dair özel bir hüküm bulunmamaktadır.

Belgede sahtecilik suçunda teşebbüsün söz konusu olup olamayacağı meselesinde temel nokta, istimalin suçun tamamlanması için şart olup olmaması durumudur. İstimali şart görenler olduğu gibi istimal şart değildir, sahte belgeyi düzenlemek suçun tamamlanması için yeterlidir görüşünü benimseyenler de bulunmaktadır[89]. Bu hususta detaylı açıklamalar sahte belgeyi istimal başlığı altında ele alındığından bu kadar bilgi ile iktifa edilmiştir. Ancak istimalin, suçun oluşması bakımından şart olduğu yönündeki görüşe göre belgede sahtecilik suçunda teşebbüsün mümkün

86 Taksir; failin dikkatsizliği, kurallara gerektiği şekilde riayet etmemesi, kurallara gereken önemi göstermemesi sonucunda, öngörmesi gereken sonucu öngörememesidir. Kirkor Zöhrab, *Hukuk-ı Ceza* (Ahmed Saki Bey Matbaası 1325) 151, 152.

87 Osmanlı ceza hukukunda hukuka uygunluk nedenleri için bkz. Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku I (Genel Hükümler)* (Adalet Yayınevi 2018) 105-141.

88 Özgenç (n 82) 317-321.

89 Diran (n 77) 29-36.

olduğu ifade edilebilir. Çünkü sahte belgeyi düzenlemesine rağmen kullanmadan yakalanan kişi belgede sahteciliğe teşebbüs etmiş olmaktadır. İstimalin, suçun tamamlanması bakımından şart olmadığı, sahte belgenin düzenlenmesi ile suçun tamamlanacağı yönündeki görüşe göre ise suçun bölümlere ayrılamaması dolayısıyla suça teşebbüs mümkün olmayacaktır.

B. ETKİN PİŞMANLIK

1858 Ceza Kanunu'nun 151. maddesinde sahtekarlık suçlarında etkin pişmanlık düzenlenmiştir. Bu maddeye göre *"Mevâdd-ı sâbıkada beyan olunan sahtekârlık ile müttehem olan kimselerden her kim ol cinayetlerin tamamı-i icrasından evvel veyahut daha hükümet tarafından emr-i taharriyata şurû olunmazdan mukaddem keyfiyeti ve mütecâsir olanları cânib-i hükümete ihbar eder ve emr-i taharriyata şurû olunduktan sonra dahi sâir müttehemlerin ahz u girift olunmalarına hizmet eyler ise mücazattan muaf olup fakat muvakkaten Zabtiye Nezareti altında tutulur."*

İlgili madde gereğince 148., 149. ve 150. maddelerin sahtekarlık suçunun zanlısı suçun tamamlanmasından önce veya devlet tarafından inceleme başlamadan önce sahtekarlık fiilini ve bu fiilin faillerini ihbar ederse veya bu aşama sona erdikten sonra devlet tarafından incelemelerin başlaması halinde diğer faillerin yakalanmalarına yardım ederse cezadan muaf tutulur. Fakat Zabtiye Nezareti altına alınır. Suçun tamamlanmasından önce suçtan vazgeçen zanlının, suç tamamlandıktan sonra ise diğer faillerin yakalanmasına yardım eden zanlının affedilmesi hususu etkin pişmanlığa ilişkin bir durumdur.

Zaptiye Nezareti[90] altında bulunma hususu Ceza Kanunu'nun 14. maddesinde yer almaktadır. İlgili madde şu şekilde düzenlenmiştir; *"Zabtiye nezareti altında bulunmak, devletin tayin edeceği mahallerde ikamet edememek ve ikamet edeceği mahalli ve oraya gidinceye dek geçeceği yerleri kendisi tayin ve beyan ederek yol tezkeresine ol vechile işaret kılınmak ve ol mahalle vürûdunda yirmi dört saat zarfında vürûdunu hükümete haber vermeye ve oradan diğer bir tarafa gidecek olduğu halde üç gün evvel hükümete ihbar edip müceddeden yol tezkeresi almaya mecbur olmak hususlarından ibaret olup şerâit-i mezkureye riayet etmediği surette ol kimse bir seneden ziyade olmamak üzere hapis ile mücazat olunur ve kanunen lazım gelmedikçe hiç kimse zabtiye nezareti altına alınmaz*[91]*."*

Zabtiye Nezareti altında tutulmanın günümüzdeki ceza güvenlik tedbirlerine benzerliği dikkat çekmektedir.

C. İŞTİRAK

1840 ve 1851 Ceza Kanunları'nda müstakil olarak bir düzenlemeye tabi tutulmamış olan iştirak, ilk kez 1858 Ceza Kanunnamesi'nde düzenlenmiş ve iştirakın gerçekleşmesi için asıl fiile iştirak kastı şart koşulmuştur. Mezkur Kanun'un 45. maddesinde genel olarak düzenlenen iştirak müessesesi daha sonra 1879 tarihli Usul-ı Muhakemat-ı Hukukiye Kanunu'nda (UMHK) da düzenlenmiştir.

90 Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku I (Genel Hükümler)* (n 87) 387, 388.

91 1858 Ceza Kanunu, md 14.

1858 Ceza Kanunu'nun 45. maddesini 1911 tarihinde ilga eden düzenleme ile iştirak kavramı detaylı bir hal almıştır. Aslî-fer`î fail ayrımına gidilmiş ve fer`î failin aslî failden daha fazla ceza alacağı hükme bağlanmıştır[92].

Resmi belgede sahtecilik suçunda 148. madde kapsamında sayılan belgeleri taklit eden ve ettiren arasında fark gözetilmemiş ve her ikisi de bu suçun faili olarak değerlendirilerek aynı cezaya tabi tutulmuştur. Örneğin; herhangi bir hususa dair sahte bir ferman düzenleyen ve taklit etmek isteyen bir kişi bu düzenlemeyi bizzat taklit etmeye güç yetiremeyerek, bir ücret mukabilinde veya ücretsiz olarak başka birine bu düzenlemeyi yaptırması halinde her iki kişi de iştirak dolayısıyla fail olarak cezalandırılır[93].

1271 tarihli arşiv kaydına göre hakkak olan Süleyman Efendi'nin ve kalfasının sahte mühür imal etmeleri sebebiyle resmi belgede sahtecilik suçu kapsamında meslekten menedilmelerine ve pranga cezasına çarptırılmalarına karar verilmiştir. Bu örnekte sahte mühür imali iştirak halinde gerçekleştirildiği için her iki kişiye de ceza verildiği anlaşılmaktadır[94].

Meclis-i Vala'daki bir belgeye göre; Ali Paşa'nın ilk sadaretinde dört kişi rüşvet alarak Ali Paşa'nın mührünü kazıtmak suretiyle sahte evrak düzenlemişlerdir. Yapmış oldukları resmi belgede sahtecilik suçunun cezası olarak bu dört kişiden Hacegandan[95] olan kişinin rütbesi kaldırılmıştır. Seraskerlik Nizamiye Yoklama Odası katiplerinden olan diğer kişi ise olayın içeriğini bilmeden suça dahil olduğundan, yargılama süresi içerisinde tutuklu olduğu süre ceza olarak yeterli görülmüştür. Bu sahte evrak ile rütbe almaya teşebbüs eden kişiler ise bir yıl süre ile Rodos'a sürümüştür[96]. İlgili kayıtta, iştirak dolayısıyla dört kişinin sorumluluğu söz konusu olmuştur.

IV. CEZA YARGILAMASI

Bu başlık altında ceza yargılaması kapsamında; muhakemeye ilişkin genel bilgiler, tahkikat ve yaptırım durumları değerlendirilecektir.

A. MUHAKEMEYE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER VE TAHKİKAT

Resmi belgede sahtecilik suçunda yargılama ya resen kamu hukuku adına ceza mahkemelerinde gerçekleştirilir ya da UMHK'nın 26. maddesi gereğince dava-yı hâdise olarak yani asıl davaya bağlı

92 Harun Karakaya, 'Osmanlı Ceza Hukuku'nda Parada Sahtecilik Suçu' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2020) 135-138.

93 Ahmed Ziya (n 39) 413.

94 BOA, A.MKT.MVL, 71/98, 20/07/1271.

95 Osmanlı bürokrasisinde Divan-ı Hümayun katiplerini ifade etmek için kullanılan rütbedir. Zamanla bu rütbe; maliye, kapıkulu ocağı, yeniçeri, silahdar gibi birçok farklı alanda görev yapan katipler için kullanılan bir rütbe olmuştur. Mehmet İpşirli, 'Hâcegân' (14) DİA 430, 431.

96 3 Cemazıyelahir 1269 (12 Şubat 1853) tarihli irae; İrae-MV, nr. 10140 ve ekleri, Akt: Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 96.

küçük dava olarak hukuk mahkemesinde gerçekleştirilir[97]. Sahtekarlık davalarının belirli durumlarda ceza mahkemesi yerine tetkikat-ı hukuk mahkemelerinde incelenebileceğine ilişkin detaylı bilgileri ihtiva eden 1895 tarihli müstakil bir makale bulunmaktadır[98].

UMHK'nın 26. maddesi şu şekildedir; *"Mühür veya imzası inkar edilen senedat hakkında Mecelle ile "Usul-ı Muhakemat-ı Hukukiye" de münderiç tatbik-i hat ve hatem usulü caridir*[99]*."*

UMHK'nın 27. maddesi şu şekildedir; *"İsbat-ı müddea zımnında ibraz olunan evrakın sahteliği iddia olunduğu takdirde 'Usul-ı Muhakemat-ı Hukukiye Kanunu'nun 56. maddesine tevfik muamele olunur*[100]*."*

Resmi belgede sahtecilik suçunun soruşturma aşamasında müddei-i umumi görevlidir.[101] UMCK'ya[102] göre; sahte olduğu iddia edilen belgenin idarede veya şahısta bulunması fark etmeksizin savcı veya sorgu hakiminden birinin yazılı talebi üzerine evrakı elinde bulunduran kişi veya kurumun ilgili belgeyi teslimi zorunludur. Teslim etmemesi halinde hapis cezası ile cezalandırılır[103].

Sahte olduğu iddia edilen evrak mahkemeye getirildiğinde bu evrakın her sayfasının mahkeme katibi tarafından imzalanması ve numaralandırılması, resmi bir daire tarafından getirilmişse memur tarafından imzalanması, gerekli hallerde zabtiye memuruna, davacıya veya davacı vekiline ve davalı şahsa da bu evrakın imzalatılması gerekmektedir[104].

Bir resmi senedin celbi gerektiğinde hangi idarede veya kişide bulunursa, bulunduğu yerin mahkeme reisi tarafından doğruluğu tasdik edilmiş bir sureti alındıktan sonra teslim edilecek ve tasdik edilmiş hali mahkemenin zabıt defterine kaydedilecektir. Ancak talep edilen senet bir defter halinde bulunup ayrılması mümkün değilse bu resmi senedin suretinin verilmesinden vazgeçilip defter talep edilebilecektir[105].

Davada ibraz edilen belgenin sahteliğinin iddia edilmesi halinde; bu belgenin kullanılıp kullanılmayacağı hasma sorulur. Hasım bu belgeyi yargılamada kullanmayacağını ifade ederse veya sekiz günlük süre içerisinde cevap vermezse bu belge mahkeme tarafından dikkate alınmaz ve muhakeme devam eder. Hasım bu belgeyi yargılamada kullanılacağını ifade ederse davayı gören mahkeme, senedin sahte olup olmadığı hususunu da inceler[106].

97 Ahmed Ziya (n 39) 431; 'Hukuk Mahkemelerinde Sahtekarlığa Dair Vuku Bulan Davalar', (n 2) 93-98.

98 İlgili makale için bkz. 'Hukuk Mahkemelerinde Sahtekarlığa Dair Vuku Bulan Davalar', (n 2) 93-98. İlgili makalede sahtekarlık davasının zaman aşımı hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. 'Hukuk Mahkemelerinde Sahtekarlığa Dair Vuku Bulan Davalar', (n 2) 95, 96.

99 Düstur, 2. Tertip (9) (İstanbul 1928) (n 36) 787.

100 Düstur, 2. Tertip (9) (İstanbul 1928) (n 36) 787.

101 'Hukuk Mahkemelerinde Sahtekarlığa Dair Vuku Bulan Davalar', (n 2) 94.

102 Düstur, 1. Tertip, (4) 131-222. Sahtekarlık babı s. 197-201.

103 UMCK md. 358, 360.

104 UMCK md. 354-356.

105 UMCK md. 361.

106 UMCK md. 364, 365.

"Teba-yı Devlet-i `aliyye'den her kim olur ise olsun Memalik-i Osmaniye haricinde emniyet-i Devlet-i `aliyyeyi ihlal etmek ve devlete mahsus resmi mühürleri ve meskukat-ı rayiceyi ve esham-ı umumiye ve tahvilatı ve sergi ve her nev' senedat-ı hazineyi ve tedavülü kanunen mücaz olan banka tahvilatını taklid etmek cinayetiyle müttehem olup da memalik-i ecnebiyede muhakemesi icra olunmadığı halde Memalik-i Osmaniye'de kanun-ı devlete tatbikan muhakeme ve mücazatı icra olunur[107]*."*

UMCK'da düzenlenen madde gereği Osmanlı devleti dışında bir yerde resmi mühür ve benzeri senetleri taklit etmek suretiyle yapılan sahtekarlıklar sebebiyle itham altında olan kişilerin, suçun işlendiği yerde muhakemesinin yapılmamış olması halinde Osmanlı Devleti kanunlarına uygun olarak muhakemesi yapılır ve cezası infaz edilir. Bu madde ile Osmanlı Devleti dışında bir yerde suç işleyip orada muhakemesi yapılmayan kişilerin Osmanlı Devleti'ne gelmesi halinde cezasız kalmaması sağlanmıştır.

B. YAPTIRIM

Resmi belgede sahtecilik suçuna, 1840 Ceza Kanunnamesi'ne göre; beş sene ile on sene arasında kürek cezası verileceği ifade edilmiştir.

Meclis-i Vala'daki H. 1258 (M. 1842) tarihli bir belgeye göre; Divan-ı Hümayun katipliğinde çok uzun süre hizmette bulunmuş bir katip, Divan'a resmi bir başvuru olmamasına rağmen yalnızca bir kişinin özel talebi üzerine, başka bir kişinin esnaf şeyhliğine müdahalede bulunulmaması hususunda kaza kadısına gönderilmek üzere bir ferman düzenlemiştir. Katip, fermana eklenecek olan prosedürü tuğra hariç olmak üzere kendisi düzenlemiştir. Fermanın arka kısmında kalem zabıtları tarafından yazılacak olan parafları da kendisi koyarak fermanı sahte bir şekilde düzenlemiştir. Bu olayda suçlu olan katibin sahte olarak düzenlediği ferman, şahsa ilişkin bir konuya müteallik olduğu için devlet işlerini ilgilendiren konuda sahte ferman çıkarmaya nazaran daha hafif bir ceza verilmeye çalışılmış ve hafifletici sebeplerin varlığı dikkate alınmıştır. Bu olayda katip görevden alınmış ancak akli dengesi yerinde olmadığı ifade edilmiş ve ailesinin zor duruma düşmemesi için maaşının kesilmemesine karar verilmiştir[108].

1266 (M. 1850) tarihli arşiv belgesine göre sahte mahzar düzenleyen bir şahsa sürgün cezası verilmiştir[109]. 1266 (M. 1850) tarihli bir başka arşiv kaydına göre; sabun ile sahte tahaffuz mührü yapan bir şahsın bir yıl süre ile kürek cezasına mahkum edilmesine karar verilmiştir[110].

1840 Ceza Kanununda belgede sahtecilik suçu özel olarak düzenlenmemiştir. Daha sonra bu kanuna yapılan zeyl ile belgede sahtecilik suçunun düzenlenmesi, sıklıkla karşılaşılan belgede sahtecilik suçunun önlenmesi amacını taşımaktadır. İncelediğimiz belgelerde sahtecilik suçu failine, duruma

107 UMCK md. 5. Modern anlamda suçun tüm unsurları incelenmediği için aslen suçun yer yönünden incelenmesi başlığı altında değerlendirilecek olan konu, muhakeme başlığı altında incelemek durumunda kalınmıştır.

108 Evahır-ı Cemaziyelevvel 1258 (30 Haziran-9 Temmuz 1842) tarihli sahte ferman ve tahkikatla ilgili evrak; İrae-MV, nr. 811, Akt: Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 122, 123.

109 BOA, İ.MVL, 161/4706, 10/04/1266. Benzer ceza için bkz. BOA, İ. MVL, 52/1010, 13/10/1259.

110 BOA, A.MKT.MVL, 22/80, 07/02/1266.

göre sürgün cezası veya kürek cezasının verildiği anlaşılmakla beraber bazı durumlarda bu fiili işleyen kişiye yalnızca görevden azl cezasının verildiği de görülmektedir. Klasik fıkıh kitaplarında ele alındığından, yaptırımı had ve kısas olan suçlar için kanunilik unsuru bağlamında bir problem ortaya çıkmamaktadır. Ancak tazir cezalarının kanunnamelerde bulunması kanunilik unsuru bakımından oldukça önemlidir. 1840 Ceza Kanunu'nda sahtecilik suçu, Kanun'un ilk halinde yer almasa da daha sonra ilave olarak bu hususun düzenlenmesi kanunilik unsurunun önemi bakımından bir göstergedir.

1851 Ceza Kanunnamesi'ne göre faile dört ay ile dört sene arasında kürek veya pranga cezası ve failin durumuna göre sürgün cezası verileceği ifade edilmiştir.

1268 (M. 1852) tarihli üç adet arşiv kaydı fiil unsuru bakımından ve verilen cezalar bakımından benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi sahte ödeme emri düzenlemek, diğerinde sahte mahzar, bir diğerinde ise sahte tapu vermek şeklinde gerçekleşmiştir. Her üç suçu işleyen kişiye de prangabendlik cezası verildiği görülmektedir[111].

1271 (M. 1855) tarihli arşiv kaydına göre hakkak olan Süleyman Efendi'nin ve kalfasının sahte mühür imal etmeleri dolayısıyla resmi belgede sahtecilik suçu sebebiyle meslekten menedilmelerine ve pranga cezasına çarptırılmalarına karar verilmiştir. Bu örnekte sahte mühür imali iştirak halinde gerçekleştirildiği için her iki kişiye de ceza verildiği anlaşılmaktadır. 1851 Ceza Kanunu'nda belgede sahtecilik suçunu düzenleyen maddeye göre bu suçu işleyen kişilere kürek, pranga ve sürgün gibi cezalar verilebilmektedir. Mezkur olayda faillere, bu tarz suçlara elverişli bir meslekte çalışmaları sebebiyle hakkak esnaflığından atılma cezası verilmiş ve bu cezanın yanında prangabendlik cezasına da hükmedilmiştir[112].

1271 (M. 1855) tarihli arşiv kaydına göre sahte belge düzenleyen bir arzuhalcinin resmi belgede sahtecilik suçundan Bursa'ya sürgüne gönderilmesine karar verilmiştir[113]. Aynı tarihli benzer bir arşiv kaydına göre de sahte evrak ile haksız menfaat elde etmeye çalışan bir mültezimin sürgün edilmesine karar verilmiştir[114]. Her iki kayıtta da resmi belgede sahtecilik suçunu hüküm altına alan maddede yer alan cezalardan biri olarak sürgün cezasına hükmedildiği anlaşılmaktadır.

Meclis-i Vala'daki bir belgeye göre; Ali Paşa'nın ilk sadaretinde dört kişi rüşvet alarak Ali Paşa'nın mührünü kazıtmak suretiyle sahte evrak düzenlemişlerdir. Yapmış oldukları resmi belgede sahtecilik suçunun cezası olarak bu dört kişiden Hacegandan olan kişinin rütbesi kaldırılmıştır. Seraskerlik Nizamiye Yoklama Odası katiplerinden olan diğer kişi ise olayın içeriğini bilmeden suça dahil olduğundan, yargılama süresi içerisinde tutuklu olduğu süre ceza olarak yeterli görülmüştür. Bu sahte evrak ile rütbe almaya teşebbüs eden kişiler ise bir yıl süre ile Rodos'a sürümüştür[115].

111 BOA, A.MKT.MVL, 54/70, 12/10/1268; BOA, A.MKT.MVL, 54/82, 16/10/1268; BOA, A.MKT.MVL, 57/47, 25/12/1268. Benzer cezalar için bkz. BOA, A.MKT.NZD, 69/62, 09/03/1269; BOA, A.MKT.MVL, 71/34, 06/07/1271.

112 BOA, A.MKT.MVL, 71/98, 20/07/1271.

113 BOA, A.AMD, 56/53, 29/12/1271.

114 BOA, A.MKT.DV, 83/20, 22/12/1271. Benzer ceza için bkz. BOA, A.DVN, 81/23, 29/12/1268; BOA, İ.MVL, 342/14787, 10/02/1272; BOA, A.MKT.NZD, 242/53, 04/04/1274.

115 3 Cemazıyelahir 1269 (12 Şubat 1853) tarihli irae; İrae-MV, nr. 10140 ve ekleri, Akt: Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili* (n 12) 96.

İncelediğimiz kayıtlar değerlendirildiğinde 1851 Ceza Kanunu 3. fasıl 12. maddeye muvafık olarak ceza verildiği anlaşılmaktadır. Mezkur maddede belgede sahtecilik yapan kişiye dört aydan dört seneye kadar kürek, pranga ve sürgün cezalarının verilebileceği ifade edilmiştir. Nitekim kayıtlarda da pranga ve sürgün cezalarının verildiği görülmektedir.

Resmi belgede sahtecilik suçunun cezası 1858 Ceza Kanunu'na göre dört farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; hapis cezası, kürek cezası, kalebendlik cezası[116] ve prangabendlik cezasıdır.

148. maddedeki suçu işleyen kişiye, alt sınırı on sene olan kürek veya kalebendlik cezası öngörülmüştür.

1275 (M. 1859) tarihli arşiv kaydına göre Nezaret mührünü taklit suretiyle sahte evrak düzenleyen bir memura ömür boyu memuriyetten men ve kürek cezası verilmiştir. Söz konusu fiilin 148. madde kapsamında cezayı gerektirdiği anlaşılmaktadır[117].

1276 (M. 1859) tarihli arşiv kaydında sahte Devlet-i `aliyye emriyle orduda kendisini istihdam ettiren Hasan isimli şahsın kürek cezasına çarptırıldığından bahsedilmektedir. Bu kişi haksız menfaat sağlama amacıyla resmi belgede sahtecilik suçu işlemiştir. Hasan isimli kişinin bu durumda 148. madde kapsamında sahte emir oluşturmak değil yine aynı maddede yer alan sahte emir oluşturtmak ve bu emri kullanmak fiilleri sebebiyle kürek cezasına mahkum edilmiş olduğu anlaşılmaktadır[118].

1276 (M. 1859) tarihli arşiv belgesine göre sahte tapu evrakları ile haksız menfaat elde eden bir şahsın bu sahtekarlığından on sene süre ile kürek cezasına mahkum edilmesine karar verilmiştir[119].

1276 (M. 1860) tarihli arşiv kaydına göre; kaymakamlık makamına atanabilmek için sahte evrak düzenledikleri iddia edilen Ali Efendi ve kardeşi belgede sahtecilikten yargılanmışlardır. Yargılama sonucu Ali Efendi'ye teşhir ve on sene kürek cezası verilmesine hükmedilmiştir[120].

Sahtecilik suçuna teşhir cezasının verilmesine ilişkin bulabildiğimiz tek örnek bu belgedir[121]. 1858 Ceza Kanunu'nda da sahtecilik suçu kapsamında teşhir cezasına[122] hükmedileceğine dair doğrudan açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak sahtecilik suçu cezası olarak verilecek cezalardan olan kürek cezasının teşhir suretiyle yapılması 1858 Ceza Kanunu 19. maddede yer almaktadır. İlgili madde şu şekilde hüküm altına alınmıştır: *"Kürek ayaklarında demir olduğu halde hıdemât-ı şâkkada kullanılmaktır. Kürek cezasına müstehak olan şahıs hakkında teşhir usulü dahi icra olunur. Şöyle ki:*

116 1858 Ceza Kanunu md 25; *"Kalebendlik haps ile nef' cezalarını cami bir ceza olup kalebend olan şahıs zabtiye nizamatının cevaz verdiği derecede dahil ve hariç kal'ada bulunanlar ile muhabere edebilir."*

117 BOA, A.MKT.MVL, 107/76, 20/10/1275.

118 BOA, A.MKT.MVL, 110/32, 27/02/1276.

119 BOA, A.MKT.MVL, 110/91, 27/03/1276. Benzer ceza için bkz. BOA, BEO, 4405/330366, 22/05/1334.

120 BOA, A.MKT.MVL, 109/33, 08/01/1276.

121 Doğrudan teşhir cezası olarak ifade edilemese de mahkeme defterine kaydedilme suretiyle teşhir cezasına dair bir kayıt için bkz. Koç (n 1) 319.

122 Sahte evrak düzenleyen kişilere kürek cezasının yanı sıra teşhir cezasının da verilebileceği ifade edilmektedir. Sahtekarlık yapan kişinin alnının dağlanması bu teşhir cezasına örnek olarak gösterilebilir. Uriel Heyd, Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine – Makaleler – düz. Fethat Koca 'Eski Osmanlı Hukukunda Kanun ve Şeriat' çev. Selahaddin Eroğlu (Ankara Okulu Yayınları 2002) 57; Ahmet Kılınç, *Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası* (Adalet Yayınevi 2014) 462.

Cezaya hükmeden Divan mazbatasının bir hülasası gayet kalın hurûf ile yazılıp mücazat olunacak şahıs bulunduğu şehirde bir meydana veya memerr-i nâs olan bir mahalle götürülüp işbu hülasa göğsüne konularak iki saat orada tevkif ve halka irâe olunduktan sonra ayaklarına demir konularak mahall-i mücazatına gönderilir. On sekiz yaşından aşağı olan ve yetmiş yaşından ziyade bulunan ashâb-ı cinayet işbu teşhir kaidesinden muaf tutulur."[123] İlgili maddeden anlaşılacağı üzere teşhir cezası da sahtecilik suçuna verilecek cezalar arasında yer almaktadır.

1281 (M. 1864) tarihli bir kayda göre sahte mühür istimali sebebiyle on yıl kalebend cezasına hükmedilmiştir[124].

149. maddeye göre; resmi tuğralı damgaları taklid edenler veya bu tuğra ve damgaların sahtelerini yapanlar için üst sınırı on sene olacak şekilde kürek veya kalebendlik cezası öngörülmüştür. Kürek cezasının başlangıcı üç sene olduğu için bu suçun işlenmesi halinde faile 3 yıl ile 10 yıl arasında ceza tayin edilebileceği anlaşılmaktadır[125]. Bu maddenin zeylinde, posta ve pullardaki sahtekarlık fiilerinde nakdi para cezasına hükmedileceği ifade edilmiştir. 149. maddenin ikinci kısmına göre ise; zikredilen damga veya tuğrayı bir şekilde ele geçirdikten sonra devletin zararına yol açacak şekilde kullanan kişiler için üç yıl hapis cezası öngörülmüştür.

150. maddeye göre; satılan eşya ve mallar üzerine devlet adına basılan resmi mühür, damga veya nişanlar gerek devlet memuriyetine gerek de devletin bu konuda yetkilendirmiş olduğu şirket veya ticarethanelere özel olarak olarak verilmiş olsun fark etmeksizin bu mühür, damga veya nişanı taklit eden veya bu damga ve nişanı kullanan kişi için üç sene hapis ve buna ilave olarak yaptığı sahtekarlık sonucu meydana getirmiş olduğu zararın o kişiden tazmini öngörülmüştür. 150. maddenin ikinci kısmına göre ise bu mühür, damga ve nişanların asıl halini bir şekilde ele geçirip devletin veya bir şirket veya ticarethanenin menfaatine zarar verecek şekilde kullanır ise altı ay ile bir sene arasında hapis cezası ve buna ilave olarak vermiş olduğu zararın o kişiden tazmini öngörülmüştür.

152. maddeye göre; memur olan bir kişi daha önce yapılmış olan bir ilam veya bu türden resmi bir belgeyi satır aralarına ilave yapma, mühür, imza veya isim değiştirme gibi bir yolla sahtekarlık yaparsa alt sınırı on sene olmak üzere kürek veya kalebendlik cezası ile cezalandırılacaktır. Bu suçu işleyen kişi devlet memuru değil ise üst sınırı yedi sene olacak şekilde kürek veya kalebendlik cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

153. maddeye göre; bir memur, meclislerde veya mahkemelerde resmi evrakı görevi gereği düzenlerken sahtekarlık ederse alt sınırı on sene olmak üzere kürek veya kalebendlik cezası ile cezalandırılacaktır.

154. maddeye göre; 152 ve 153. maddede ifade edilen sahte belgeleri kasıtlı olarak kullananlar üst sınırı yedi sene olmak üzere prangabendlik veya kalebendlik cezası ile cezalandırılacaktır.

123 1858 Ceza Kanunu md 19.

124 BOA, C.ZB, 18/895, 17/01/1281.

125 Sami (n 3) 227; Reşad (n 43) 272.

1276 (M. 1859) tarihli arşiv kaydına göre sahte belge düzenleyen bir kişiye bir yıl prangabendlik cezası verilmiştir[126].

154. maddede geçen prangabendlik cezasının 1858 Ceza Kanunu 19. maddesinde[127] tanımlanan kürek cezası olduğu ifade edilmiştir[128]. Askeri Ceza Kanunnamesi'nde kürek cezası ile prangabendlik cezası farklı farklıdır. Ancak 1858 Ceza Kanunnamesi'nde bu iki cezanın kürek cezasını ifade edecek şekilde kullanıldığı kabul edilmektedir[129].

1323 (M. 1906) tarihli bir kayda göre sahte ihbarname düzenleyen bir kişi, ceza olarak Fizan'a sürülmüştür[130].

1319 (M. 1901) tarihli arşiv kaydına göre ordu askerlerinden Mehmed'in sahte mühür kullanma suçundan kalebedlik cezasına mahkum edildiği anlaşılmaktadır[131]. Benzer bir arşiv kaydında Asakir-i Muavine taburunda katiplik yapan Hasan isimli şahsın sahte mühür kullanmak suretiyle haksız olarak menfaat elde ettiği belirtilmiş ve bu sebeple de 3 sene kalebendlik cezasına mahkum edilmesine karar verilmiştir[132]. Bu iki kayıtta yer alan fiillere Askeri Ceza Kanunnamesi'nin uygulanması gerekmektedir. Nitekim 1869 Askeri Ceza Kanunnamesi 185. Maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: *"Gerek hidemat-ı askeriyeye müteallik defatir ve evrak ve senedat ve gerek eşyayı askeriye üzerine vaz olunan mühür ve damgayı taklit etmek veya etmeye çalışmak veya mühür ve damganın sahteliğini bilip onu kullanmak fiilinin cezası muvakkat kalebentlik…*[133]"

Her ne kadar belgede sahtecilik suçu kapsamında Osmanlı dönemi ceza kanunlarının hiçbir tanesinde sahtecilik suçunun yaptırımı olarak ölüm cezası düzenlenmemiş olsa da Tanzimat dönemindeki sahtecilik suçuna verilen cezalar incelendiğinde bir kayıtta sahtecilik yapan kişinin idam edildiğine dair bilgiye ulaşılmıştır[134]. Ancak belgede sahtecilik suçunun ceza yaptırımı olarak ölüm cezası verilmesi hususu kanun maddelerinde yer almamaktadır. Bu cezanın 1858 Ceza Kanunu hükümleri gereğince verilmediği, seferberlik sürecinde belirli davalara ve askeri nitelikli davalara bakan divanıharb tarafından verildiği anlaşılmaktadır.

Kanunda yer almamakla beraber bu cezalara ilave olarak Osmanlı'da zaman zaman sai bi'l-fesad sayılan suçlar dolayısıyla ölüm cezasının verildiği olaylar vuku bulmuştur. Padişahın tuğrasını taklit ederek sahtekarlık yapanlara suçu itiyad haline getirdiklerinden ölüm cezası verilmiştir[135].

126 BOA, A.MKT.MVL, 109/65, (22/01/1276).

127 1858 Ceza Kanunu md 19: *"Kürek, ayaklarında demir olduğu halde hidemat-ı şakkada kullanılmaktır…"*

128 Sami (n 3) 234.

129 Ahmed Ziya (n 39) 430; Mustafa Avcı, *Hukuk Tarihimizde Hapis* (Adalet Yayınevi 2019) 280, 281.

130 BOA, DH.MKT, 1047/12, 09/12/1323.

131 BOA, İ.HUS, 91/64, 09/08/1319.

132 BOA, C.AS, 934/40463, 08/12/1294. Benzer ceza için bkz. BOA, DH.MKT, 2562/63, 17/08/1319.

133 BOA, A.DVN.MKL, 75/6, 03/08/1277. Askeri Ceza Kanunu hakkında detaylı bilgi ve bu kanunun transkripsiyonu için bkz. Alkın Karakurumer, 'Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku' (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2018).

134 BOA, BEO, 4413/330915, 08/07/1334.

135 Uriel Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law* (Oxford University Press 1973) 196, 197; Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl* (Phoenix Yayınevi 2017) 44; Avcı *Osmanlı Ceza Hukuku I (Genel Hükümler)* (n 87) 387, 388.

1858 Ceza Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemlerdeki kayıtlar incelendiğinde resmi belgede sahtecilik suçunun yaptırımı olarak genellikle kürek cezasına hükmedildiği anlaşılmaktadır. Az sayıda olmakla beraber prangabendlik ve sürgün cezasının da uygulandığı anlaşılmaktadır. Resmi belgede sahtecilik suçunun askerlik hizmetine ilişkin bir belge üzerinde gerçekleştirilmesi durumunda Askeri Ceza Kanunu'nun uygulandığı ve bu sebeple de mezkur maddede geçen kalebedlik cezasına hükmedildiği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Resmi belgede sahtecilik suçuna dair Osmanlı Devleti Tanzimat dönemi kanunnamelerinde ilk olarak 1858 Ceza Kanunu'nda düzenleme yapıldığı yönünde hatalı bir görüş bulunmaktadır. 1840 Ceza Kanunnamesi'nde birçok suçun düzenlenmediği ve eksik bırakıldığı ancak kanun yürürlüğe girdiğinde anlaşılmış ve aynı yıl içerisinde kanunun fasıllar eklenmiştir. Belgede sahtecilik suçuna ilişkin düzenleme ilk olarak 1840 Ceza Kanunnamesi'nin zeyli 14. fasıl 2 ve 3. maddelerinde yer almaktadır. Daha sonra ise 1851 Ceza Kanunu'nun 3. fasıl 12. maddesinde resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Bu sebeple Tanzimat dönemi kanunnameleri'nde resmi belgede sahtecilik suçunun ilk olarak 1840 Ceza Kanunnamesi'nde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ancak bu suçu detaylı bir şekilde düzenleyen hükümler, 1858 Ceza Kanunnamesi'nde yer almaktadır.

Resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlediği 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnameleri kıyaslandığında her üç Kanunname'de de mezkur suça verilecek olan ceza yaptırımları arasında benzerlik bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak 1858 Ceza Kanunu'nda bu suça verilecek cezaların süresi 1840 ve 1851 Ceza Kanunları'na nispetle daha uzundur. Bu durumun, suçun caydırıcılık unsurunun ön plana çıkmasını sağlamıştır.

1858 Ceza Kanunu'nda resmi belgede sahtecilik suçu, 1840 ve 1851 Ceza Kanunları'na nispetle çok daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Tazir suçu kapsamında değerlendirilen ilgili suç, kamu güvenliğini sağlama ve kamu düzeni açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle yaptırım türleri incelendiğinde öngörülen cezaların ağırlığı bu suçun kamuya verdiği zararın önemini ortaya koymaktadır. Resmi belgede sahtecilik suçu sürgün, kalebendlik, kürek ve prangabentlik gibi ağır cezaları gerektirmektedir. Farklı şekillerde gerçekleştirilebilen bu suç için fiilin türüne göre cezanın farklılaşması resmi belgelerin önem derecesi hakkında da bilgi verici nitelik taşımaktadır. 1858 Ceza Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemlerdeki kayıtlar incelendiğinde resmi belgede sahtecilik suçunun yaptırımı olarak genellikle kürek cezasına hükmedildiği anlaşılmaktadır.

1858 Ceza Kanunnamesi resmi belgede sahtecilik suçu kapsamında detaylı hükümler içermektedir. Ancak bazı hususlarda suça ilişkin eksik bırakılan noktaların bulunduğu ve bu eksik kısımların mahkemeler tarafından dahi yeknesaklık içermeyen kararların verilmesine sebebiyet verdiği, özellikle sahte belge istimali konusunda dikkat çekmektedir.

KAYNAKLAR

Arşiv

BOA, A.AMD, (Sadaret Amedi Kalemi Evrakı): 53/56.

BOA, A.DVN, (Divan Kalemi Evrakı): 81/23.

BOA, A.DVN.MKL, (Sadaret Mukavelenameler): 75/6.

BOA, A.MKT.DV, (Sadaret Mektubi Kalemi Deavi Evrakı): 83/20.

BOA, A.MKT.MVL, (Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı): 22/80, 54/70, 54/82, 57/47, 71/34, 71/98 107/76; 109/33, 109/65, 110/32 110/91.

BOA, A.MKT.NZD, (Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Devair Yazışmaları Evrakı): 69/62, 242/53.

BOA, BEO, (Bab-ı Âli Evrak Odası): 4405/330366, 4413/330915.

BOA, C.AS, (Cevdet Askeriye): 934/40463.

BOA, C.ZB, (Cevdet Zabtiye): 18/895

BOA, DH.MKT, (Dahiliye Mektubi Kalemi): 1047/12, 2562/63.

BOA, İ.HUS, (İradeler Hususi): 91/64.

BOA, İ.MVL (İrade Meclisi Vala Evrakı): 52/1010, 161/4706; 342/14787.

Kitap ve Makaleler

'Kanun-ı Cezamızın Edvar-ı Tekamülü' (153) Ceride-i Adliye (Kanun-ı evvel 1332 (M. 1916, 1917)) 318-335.

Akay T, 'Osmanlı Devleti'nde Marka Hukukunun Gelişimi', (2016) (126) TBB Dergisi 363-392.

Akgündüz A, 'İ'lâm' (22) DİA 72-73.

Akgündüz A, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı (I)* (Osmanlı Araştırmaları Vakfı 2011).

Akgündüz S N, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması* (Rağbet Yayınevi 2017).

Akyıldız A, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme* (İletişim Yayınları 2012).

Ali Haydar H, *Dürerü'l Hukkam Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm* (DİB Yayınevi 2017).

Artuk İ, 'Nişan' (33) DİA 154-156.

Avcı M, *Hukuk Tarihimizde Hapis* (Adalet Yayınevi 2019).

Avcı M, *Osmanlı Ceza Hukuku I (Genel Hükümler)* (Adalet Yayınevi 2018).

Avcı M, *Osmanlı Ceza Hukuku II (Özel Hükümler)* (Adalet Yayınevi 2018).

Avcı M, *Türk Hukuk Tarihi* (Adalet Yayınevi 2022).

Aydın A, *Türk Hukuk Tarihi* (Beta Yayınevi 2018).

Aydın B ve Keskin İ, 'Osmanlı Bürokrasisinde Evrak Sahteciliği, Diplomatik ve Diplomatika Eğitimi' (2008) 31(31), Osmanlı Araştırmaları 197-228.

Belgesay M R, *Mufassal Ceza Kanunu Şerhi* (Orhaniye Matbaası Cemiyet Kütübhanesi Neşri Yeni Şark Kütübhanesi 1341).

Bilmen Ö N, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (Bilmen 1970).

Ceride-i İlmiyye Fetvaları haz. İsmail Cebeci (Klasik Yayınları, 2009).

Cin H ve Akgündüz A, *Türk Hukuk Tarihi* (Osmanlı Araştırmaları Vakfı 2017).

Cin H ve Akyılmaz G, *Türk Hukuk Tarihi* (Sayram Yayınları 2019).

Diran, 'Sahtelikte İstimal' (1332) 1(1) Darülfünun Hukuk Fakültesi Mecmuası İstanbul Matbaası 29-36.

Düstur, 1. Tertip (5) (Ankara 1937).

Düstur, 1. Tertip (6) (Ankara 1939).

Düstur, 1. Tertip (8) (Ankara 1943).

Düstur, 1. Tertip, (1).

Düstur, 1. Tertip, (4).

Düstur, 2. Tertip (5) (İstanbul H. 1332).

Düstur, 2. Tertip (8) (İstanbul 1928).

Düstur, 2. Tertip (9) (İstanbul 1928).

Ekinci E B, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk* (Arı Sanat Yayınları 2017).

Erman S, 'Evrakta Sahtekarlık Suçlarının Ana Hatları, Tarihçesi ve Müşterek Unsurları' (1950) 16(1-2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 157-201.

Gökbilgin M T, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi* (Enderun Kitabevi 1992).

Gökcen A, *Belgede Sahtecilik Suçları* (Adalet Yayınevi 2018).

Gökcen A, Tanz*imat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri* (1989).

Heyd U, *Studies in Old Ottoman Criminal Law* (Oxford University Press 1973).

Heyd U, Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine – Makaleler – düz. Fethat Koca 'Eski Osmanlı Hukukunda Kanun ve Şeriat' çev. Selahaddin Eroğlu (Ankara Okulu Yayınları 2002).

'Hukuk Mahkemelerinde Sahtekarlığa Dair Vuku Bulan Davalar' Hukuk (3 Cemaziyelevvel 1308) 1(6) 93-98.

İpşirli M, 'Hâcegân' (14) DİA 430, 431.

İpşirli M, 'İmza' (22) DİA 252-255.

İpşirli M, 'Sahh' (35) DİA 490, 491.

İpşirli M, 'XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası ile İlgili Hükümler' (1982) (12) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi 203-248.

Karakaya H, 'Osmanlı Ceza Hukuku'nda Parada Sahtecilik Suçu' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2020).

Karakurumer A, 'Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku' (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2018).

Kılınç A, *Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası* (Adalet Yayınevi 2014).

Kılınç A, *Osmanlı Yargılama Hukukunda Bilirkişilik* (Adalet Yayınevi 2019).

Kılınç A ve Kayar B, 'Osmanlı Yargılama Hukukunda "Şuhûdü'l Hâl"in Fonksiyonunu Yeniden Değerlendirme Gerekliliği' (2019) (62-63), Adalet Dergisi, 33-48.

Koca M ve Üzülmez İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayınevi 2019).

Koca M ve Üzülmez İ, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Adalet Yayınevi 2019).

Koç M, 'Osmanlı Hukukunda Tazir Suç ve Cezaları', (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmeddin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2017).

Kütükoğlu M S, 'Berat' (5) DİA 472-473.

Kütükoğlu M S, 'Ferman' (12) DİA 400-406.

Mukarrerât-ı Cezaiye (Ceza Kısmı 1330) (Matbaa-i Âmire 1331).

Mumcu A, *Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl* (Phoenix Yayınevi 2017).

Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)* (Kubbealtı Neşriyatı 1994).

Nugay K, 'XIX. Yüzyıl Ortak Ceza Hukuku Dilinin Oluşumu: Osmanlı'da Tazirin Kalkması' (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2020).

Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayınevi 2019).

Reşad (Suriye İstinaf Ceza Reisi), *Miyar-ı Ceza (Kanun-ı Ceza Şerhi)* (A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası 1333).

'Sahte Hicaz Demiryolu Pulları Amillerinin Derdesti' Polis Mecmuası, (27 Şaban 1334) 4(71) 184-187.

Sami (Üsküdar Bidayet Mahkemesi Azası), *Mirat-ı Kanun-ı Ceza (Kanun-ı Ceza Şerhi)* (Matba-i Kütüphane-i Cihan Sahibi Mihran Tab-ı Sani 1324).

Şentop M, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Kanunlar-Tadiller-Layihalar-Uygulama* (Yaylacık Matbaası 2004).

Taş H, 'Osmanlı Kadı Mahkemesindeki "Şühûdü'l-Hâl" Nasıl Değerlendirilebilir?' (2008) (44), Bilig 25-44.

Taşkesenlioğlu M Y, 'Osmanlı Diplomatiğinde Mühür ve Bir Vaka Olarak Sahte Mühür Kullanımı' (2017) 9(4) History Studies İnternational Journal Of History 183-202.

Uzunçarşılı İ H, 'Buyruldı' (1995) V(19) Belleten (TTK Basımevi) 289-318.

Uzunçarşılı İ H, 'Osmanlı Devleti Zamanında Kullanılmış Olan Bazı Mühürler Hakkında Bir Tetkik' (1995) IV(16) Belleten (TTK Basımevi) 495-544.

Uzunçarşılı İ H, 'Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyruldulara Dair' (1995) V(17-18) Belleten (TTK Basımevi) 101-144.

Yakut E, *Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları* (Seçkin Yayınevi 2016).

Yurtseven Y, *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Tazir Suç ve Cezaları* (On İki Levha Yayıncılık 2023).

Yurtseven Y ve Kayar G, 'Osmanlı Muhakeme Hukukunda Şuhudü'l Hal' (2018) 8 (1), Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 55-77.

Ziya A, (Amasya Sancağı Ceza Reisi), *Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi* (Cihan Matbaası 1329).

Zöhrab K, *Hukuk-ı Ceza* (Ahmed Saki Bey Matbaası 1325).